

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**«АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ
УДОСКОНАЛЕННЯ»**

Виконав: студент 6 курсу 635-з групи
галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування
Юдін Олександр В'ячеславович

Керівник: доктор політичних наук, професор,
зав. кафедри публічного управління та
адміністрування

Євтушенко Олександр Никифорович

Рецензент: кандидат політичних наук, доцент
Бондар Ганна Леонідівна

м. Миколаїв – 2023рік

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....7

1.1. Антикорупційна політика в категоріальному апараті державного управління.....7

1.2. Сутність антикорупційної політики.....17

Висновки до 1 розділу.....28

Розділ 2

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....31

2.1. Нормативно-правова основа антикорупційної політики в Україні.....31

2.2. Особливості антикорупційної політики в Україні.....39

2.3. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в органах влади.....46

Висновки до розділу 2.....55

Розділ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....56

3.1. Шляхи удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні.....56

3.2. Пропозиції та рекомендації щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні.....65

Висновки до 3 розділу.....71

ВИСНОВКИ.....73

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в останні десятиліття дані міжнародних та національних соціологічних досліджень фіксують в Україні високий рівень корупції, яка стає системною проблемою, тому що торкається всіх сторін соціально-економічного та суспільно-політичного життя суспільства. По суті корупція відображає процеси, що відбуваються в суспільстві, висвітлює проблеми в політичній, соціальній та економічній сфері, які сприяють її проявам.

Однак корупція становить реальну небезпеку для ефективного функціонування та розвитку нашої держави, тому що підриває довіру громадян до влади, погіршує авторитет держави на міжнародному рівні, порушує принципи верховенства права, справедливості й рівності перед законом.

Також для України корупція стає небезпечним явищем на шляху євроінтеграції, тому що сприяє падінню авторитету держави в європейському співтоваристві, погіршує якість роботи державного апарату, підриває довіру громадян до влади, веде до деградації системи правосуддя, тобто загрожує безпеці українського суспільства.

Отже для змін в антикорупційній сфері з боку держави потрібна політична воля й здатність влади ефективно запобігти та протидіяти корупції. Не тільки вчені, експерти, але й пересічні громадяни вважають, що потрібні серйозні зміни в антикорупційній політиці держави. На їх думку зміни в боротьбі з корупцією повинні передбачати комплекс заходів, що повинні бути спрямовані, по-перше, на вдосконалення антикорупційного законодавства; по-друге включати заходи держави з мотивації антикорупційної поведінки; по-третє, торкатися умов, що пов'язані з її проявами (їх ліквідація), тобто створення антикорупційних стандартів поведінки громадян; по-четверте, залучення у процес запобігання корупції

громадськості (громадських організації та об'єднань), ЗМІ, для здійснення дієвого контролю з боку народу за інститутами публічної влади.

Таким чином, дослідження проблематики антикорупційної політики в Україні, її сутності, обґрунтування шляхів її удосконалення, є необхідною умовою для розробки пропозицій та рекомендацій щодо її вдосконалення, а також для створення таких умов, в яких прояви корупції стають неможливими.

Ступінь розробки проблеми. Внесок у розробку основних наукових підходів о розуміння корупції, її проявів та небезпеку для суспільства зробили численні вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема, Д. Айцен, І. Басанцов, В. Батиргарєєва, А. Брунетті, Б. Ведер, О. Бусол, Т. Василевська, К. Ващенко, П. Гаман, В. Гаращук, В. Гвоздецький, Б. Головкін, М. Грищук, Хр. Андвіг Єнс, В. Журавський, О. Катуків, Ю. Ковбасюк, О. Костенко, Г. Кохан, Т. Кравченко, О. Маркєєва, В. Мельченко, М. Михальченко, О. Михальченко, А. Михненко, Дж. Най, Є. Невмержицький, А. Новак, О. Новіков, О. Олешко, С. Петрашко, О. Попело, О. Прохоренко, О. Рєвак, К. Ростовська, Д. Саймон, О. Сахань, О. Ткаченко, В. Трепак, К. Дж. Фрідріх, Т. Хабарова, С. Хантінгтон, С. Шатрава, О. Шевченко, Н. Яценко та багато інших.

Аналіз наукових праць вказаних авторів показує, що проблема корупції, корупційних правопорушень, антикорупційної діяльності та ін. є дуже важливою й актуальною.

Таким чином, магістерська робота є спробою дати науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо вдосконалення до державної антикорупційної політики в Україні, яка повинна бути спрямована на протидію корупції, як соціального явища.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерського дослідження полягає у комплексній розробці, узагальненні та обґрунтуванні шляхів удосконалення антикорупційна політика в Україні.

Для досягнення визначеної мети було поставлено такі наукові

завдання:

- охарактеризувати антикорупційну політику в категоріальному апараті державного управління;
- з'ясувати сутність антикорупційної політики;
- вивчити нормативно-правову основу антикорупційної політики в Україні;
- проаналізувати особливості антикорупційної політики в Україні;
- визначити напрями запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в органах влади;
- обґрунтувати шляхи удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні;
- запропонувати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є державна антикорупційна політика в Україні.

Предметом дослідження є шляхи удосконалення державної антикорупційної політики в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувалася система загальних та спеціальних методів наукового пізнання: аналізу, дедукції, індукції, абстрагування. Використання цих методів дало змогу всебічно проаналізувати стан державної антикорупційної політики в Україні та запропонувати шляхи її удосконалення.

В роботі також було використано такі методи, як: системний підхід при визначенні антикорупційної політики, як системи заходів, щодо її реалізації; порівняльний при вивченні міжнародних документів; прогностичний при розробки пропозицій щодо удосконалення антикорупційної політики, статистичний при аналізі проявів корупції.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що магістерська робота є одним з перших в Україні досліджень реалізації державної антикорупційної політики в Україні. За результатами дослідження

сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

– дано визначення антикорупційної політики, як системи заходів, що розробляється та здійснюється державою, інститутами громадянського суспільства та спрямовану на запобігання корупційним проявам, їх мінімізацію у різних сферах суспільного життя;

– доведено, що корупція виникає тоді коли відповідальна особа приймає незаконну винагороду у грошовій, матеріальній формі, або у вигляді будь-якої іншої вигоди. Тобто вигоду завжди отримає особа, що зловживає своїми положенням, або виконує свої обов'язки тільки тоді коли отримає незаконну винагороду;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат науки державного управління, зокрема шляхом авторського визначення таких понять, як: «корупція», «антикорупційна політика», що, на відміну від існуючих, дає можливість більш змістовно застосовувати зазначені терміни під час подальших наукових досліджень.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел – 93 найменування. Повний обсяг роботи становить 85 сторінок, з них основного тексту – 75 сторінок.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Антикорупційна політика в категоріальному апараті державного управління

Зміни які відбуваються в Україні в умовах Євроінтеграції й децентралізації державної влади піднімають питання про обмеження корупції, яка сьогодні є не просто елементом, а цілою надзвичайно прибутковою системою, вигідним бізнесом, що спотворює систему державного управління. Тому що учасники корупційних дій навряд чи зацікавлені у реформуванні державного управління на шляху гласності, відкритості та прозорості.

На наш погляд особлива небезпека такого явища, як корупція полягає не тільки в тому, що державі завдаються суттєві майнові збитки, але в тому що корупція погіршує належне функціонування органів державної влади, підриває довіру громадян до влади та є реальною загрозою правам і свободам людини та громадянина.

Високий рівень корупції в Україні, визнається, як вітчизняними так і зарубіжними дослідниками. Саме тому найактуальнішим питанням на шляху розвитку України, як демократичної, правової держави, залишається боротьби з корупцією, як складова антикорупційної політики держави. Ми погоджуємось з П. Гаман в тому, що на сучасному етапі «першочерговим завданням є розробка та наукове обґрунтування механізмів протидії корупції, невідкладне вивчення світового досвіду боротьби з корупцією, на предмет можливості застосування позитивних практик у цій сфері до українських реалій, а відтак вдосконалення державної антикорупційної політики» [10].

Саме тому антикорупційна діяльність органів влади привертає велику кількість дослідників, стає об'єктом вивчення в монографічних дослідженнях, дисертаціях, наукових статтях. Дослідники намагаються зрозуміти чому антикорупційні дії влади є неефективними, та іноді мають імітаційний характер боротьби з корупцією. А заходи, що вживаються владою торкаються лише ліквідації наслідків корупції, або неефективної діяльності правових інститутів.

На наш погляд, для розуміння дослідження державної антикорупційної політики в категоріальному апараті державного управління потрібне проаналізувати існуючі ґрунтовні наукові дослідження з цього питання, розкриття зміст та сутність антикорупційної політики та обґрунтувати шляхи її удосконалення в Україні.

З огляду на викладене, нами поставлене завдання проаналізувати дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених присвячені феномену корупції, визначення її сутності та причин появи, а також запропонувати шляхи протидії корупції в державному управлінні.

В Україні проблема корупції стала активно досліджуватися в 90-ті роки, зокрема в праві, економіці, політології державному управлінні тощо. Так Є. Невмержицький у дисертації «Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні» (1995) досліджує корупцію в контексті політичних процесів. На його думку «корупція – це соціально-політичне явище, змістом якого є зумовлена політичними, економічними і психологічними чинниками система негативних поглядів, переконань, установок і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг усупереч суспільним відносинам» [38]. Продовжуючи працювати над проблемами корупції Є Невмержицький в монографії «Корупція в Україні: причини,

наслідки, механізми протидії» (2008 р.) обґрунтовує чинники, негативні наслідки й механізми протидії такому соціально-політичному явищу, як корупція [39, с. 6].

В монографії М. Мельник «Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)» (2004), корупцію розглядається, як система зі складною структурою взаємопов'язаних елементів політичного, соціального, правового, ідеологічного, філософського і морального характеру. Дослідник визначає корупцію, як «різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу й суспільство загалом» [34]. М. Мельник вважає, що «запобігання корупції - це стратегічний напрям антикорупційної політики будь-якої держави» [34, с. 133].

В. Журавський, М. Михальченко, О. Михальченко в монографії «Корупція в Україні – не політика» (2007р.) аналізують появу такого явища, як корупція з часів СРСР, розглядаючи його кримінологічну сутність. Досліджують національні особливості корупції в Україні, взаємозв'язок корупції з політикою, економікою, мораллю, правом та іншими сферами суспільного життя. Характеризуючи багатоаспектність корупції, її системний автори доводять, що по суті корупція є «антиполітикою, яка роз'їдає державний механізм України, руйнує нормальні суспільні відносини, деформує сучасну українську політику, яка скерована на злагоду в країні, на економічне зростання і європейський вибір» [26].

На думку О.Ткаченко автора дисертації «Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ» (2008 р.) наявність корупції в системі правоохоронних органів є небезпечним явищем і проявом професійної деформації. За правовою природою існують дві основні групи причин корупційної злочинності:

- об'єктивні (зовнішні) - пов'язані зі специфікою професійної діяльності, несприятливими умовами несення служби
- суб'єктивні (внутрішні), що зумовлені рівнем розвитку та

виховання особистості працівника, його морально-діловими якостями [68, с. 110].

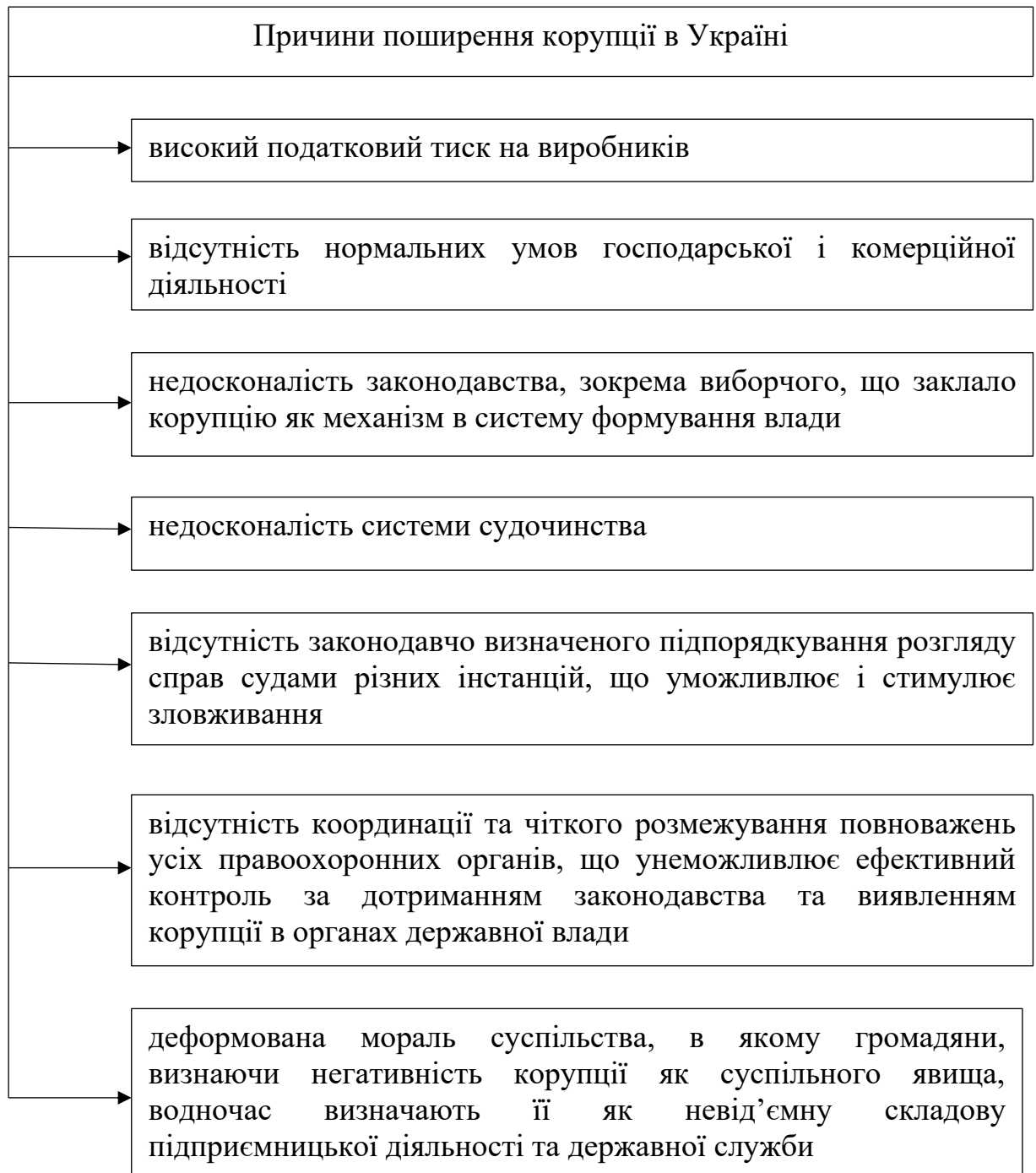
В. Гаращук, А. Мухатаєв в монографії «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні» (2010 р.) виокремлюють чотири основні рівні (види) корупції:

- «високорівнева» («елітарна») - характерна для органів виконавчої влади, правоохоронних органів та судової влади;
- корупція у середніх ешелонах влади - регіональній рівень;
- «низова» корупція (дрібногочинівництва) – держслужбовців, які готують управлінські рішення, видають відповідні дозволи, здійснюють контрольні дії, притягають до правової відповідальності;
- корупція «від злиднів» - найбільш безпечний вид корупції, тому що здійснюється чиновництвом з низькими посадовими окладами.

Також вчені пропонують поділяти корупцію за: сферами діяльності: політична; економічна; «побутова (традиції віддячити за роботу дрібному чиновнику, лікарю та ін.); гілками влади: 1) корупція у сфері законодавчої влади; 2) виконавчої влади; 3) судової влади; часом вчинення: 1) ситуативна; 2) корупція на постійній основі», як спосіб життя службовця, стаття поповнення власного бюджету [11, с.24-32].

Автори монографії «Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження» (2011 р.) під керівництвом І. Ревак, використовуючи теоретичні й методологічні підходи до вивчення корупції в Україні, характеризують корупцію, як негативне явище, що «дискредитує країну на міжнародній арені, перешкоджає надходженню інвестицій у реальний та фінансовий сектори національної економіки, створює несприятливі умови для ведення бізнесу тощо».

Дослідники виділяють наступні причини поширення корупції в Україні (Рис. 1.1).

Рис.1.1. Причини поширення корупції в Україні. Складено на основі [28, с. 106-107.]

Г. Кохан в монографії «Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз» (2013 р.) визначає загальні теоретико-методологічні підходи до вивчення явища політичної корупції та її зв'язок з державною службою. Автор пропонує власний алгоритм аналізу методології

дослідження політичної корупції, а саме: чим є оцінювання; як цей методологічний інструментарій співвідноситься з іншими методами вивчення політичної корупції; у чому полягає відмінність між оцінюванням і вимірюванням політичної корупції, індексами, експертними опитуваннями тощо. Вчений критично оцінює індекси, звіти доброчесності та індикатори, привертаючи увагу щодо їх використання на території України для визначення рівня політичної корупції у країні [30].

У монографії О. Бусол «Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період» (2014 р.) розглядається корупційна злочинність в Україні як найбільш небезпечна загроза національній безпеці держави. Зокрема це важливо для України, яка спрямовує зусилля для вступу в ЄС. зниження корупційної злочинності у державному секторі, органах прокуратури, правоохоронних і судових органах, галузі охорони здоров'я, в системі державних закупівель [5, с.].

На руйнівні дії корупції, звертає нашу увагу О. Сахань. Вчений наголошує, що корупція «призводить до падіння престижу й авторитету влади на всіх рівнях, деформації моральних основ суспільства, зниження поваги громадян до закону, втрати соціальної солідарності, поширення в соціумі настроїв політичної апатії й цинізму, правового нігілізму та індиферентності, зростання рівня злочинності» [66, с.113].

В монографії за редакцією Ю. Ковбасюка, В. Федоренка «Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування» (2016 р.) корупція визнається самим небезпечним внутрішнім супротивником України. Саме корупція, на думку вчених унеможливорює ефективний економічний, соціальний та гуманітарний розвиток України. Вчені підкреслюють, що корупція уповільнює європейську інтеграцію країни, що грає на руку зовнішнім ворогам. На їх думку, викорінення корупції є одним із найважливіших завдань Української держави [16, с. 7].

Б. Головкін, В. Батиргарєєва, О. Новіков в монографії «Запобігання

корупції у приватному секторі» (2020 р.) досліджують правопорушення, корупцію у приватному секторі економіки, характеризуючи цей різновид корупції, її форми та прояви. А також визначають типові корупційні схеми у сфері підприємництва і основні напрями запобігання та протидії цьому явищу у приватному секторі [19].

В. Трепак в монографії «Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми» (2020 р.) досліджує корупцію як юридичну категорію та соціальне явище. Аналізуючи види, сфери поширення корупції, надає кримінологічну характеристику корупційних діянь та суб'єктів їх вчинення. Визначаючи корупцію «головною внутрішньою загрозою національній безпеці України», вчений пропонує розробляти заходи протидії корупції виходячи з «реалістичної мети такої протидії – мінімізації корупції до суспільно допустимого рівня» [69].

Корупція в сучасному світі є небезпечним явищем, тому що становить небезпеку для міжнародного правопорядку, несе загрозу демократії й верховенству права. Саме тому на міжнародному рівні приймаються документи, присвячені протидії корупції. Однак залучення державних органів, або спеціальних правоохоронних органів в процес протидії корупції не може гарантувати позитивного результату. Важливу роль у протидії корупції та антикорупційної взаємодії грають інститути громадянського суспільства.

Ми погоджуємось з В. Ортинським, що лише громадськість «є тією силою, яка здатна розірвати коло системної корупції у державі», без «її підтримки, взаємодії з інститутами громадянського суспільства, антикорупційна діяльність органів державної влади видається малоефективною» [43, с.76].

Тобто за допомогою громадських інститутів можна налагодити дієвий громадський контроль за діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами, зробив їх діяльність відкритою та прозорою. Саме на залучення громадськості (неурядових організацій) у

діяльність, спрямовану на подолання корупції, звертає увагу ст. 13 «Конвенції ООН проти корупції» [24].

На нашу думку громадські організації можуть протидіяти корупційним проявам, за допомогою таких механізмів: громадські слухання з питань протидії корупції; громадські експертизи і моніторинг наявної інформації; консультації з громадськістю; проведення «круглих» столів із представниками органів влади, міжнародними, зарубіжними громадськими організаціями; контроль за виконанням рішень влади спрямованих на запобігання корупційним проявам; пропозиції, щодо корегування антикорупційної політики.

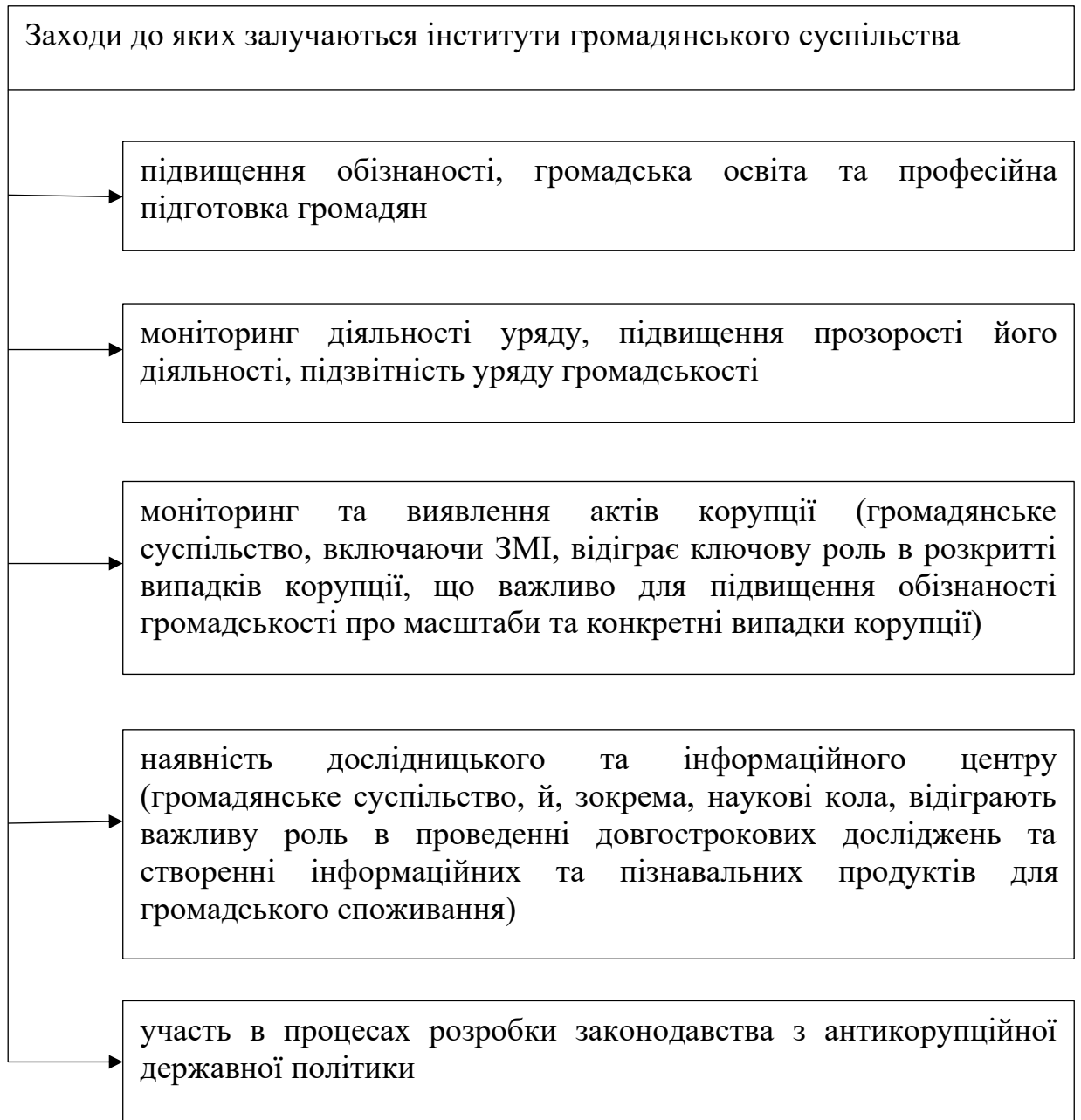
Громадянське суспільство (громадськість) та ЗМІ є «факторами, які дозволяють створити у суспільстві негативне ставлення до корупції, атмосферу нетерпимості до відомих випадків корупції» [43, с.76].

Досвід демократичних країн світу показує, що там де вище рівень свободи преси в державі там нижчі рівень корупції [82]. На думку дослідників ефективні мас-медіа є одним з важливих елементів боротьби з корупцією [79, р. 1801].

В демократичній країні саме на громадянське суспільство покладається ряд функцій, що пов'язані з антикорупційною діяльністю. До них можна віднести:

- контроль доступу до інформації, її правдивості і відкритості;
- захист прав окремих соціальних груп, їх активне втручання в діяльність державних органів відносно припинення корупційних актів [37, с.38].

Також громадські організації, як інститути громадянського суспільства можуть залучатися до участі в заходах, що спрямовані на протидію корупції в країні (Рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Заходи до яких залучаються інститути громадянського суспільства.

Підтримаємо думку українських вчених, що участь громадськості «у антикорупційній діяльності сприяє запобіганню корупції шляхом стримування корупційної практики та зменшення схильності людей до участі в ній, а також підвищенню ефективності механізмів протидії корупції таких, як, наприклад, застосування кримінального законодавства або аудит за рахунок співпраці відповідних державних структур з громадянами, які

постраждали від корупції» [20, с. 243].

Західні дослідники, що займаються проблемами корупції у сфері державного управління, розглядають її використовуючи різні підходи. Зокрема використовуючи, інституційний та традиційний підходи.

Так Дж. Най – представник інституційного підходу (його прихильники приділяють увагу правилам та нормам, які існують всередині соціальної структури) під корупцією в державному управлінні розуміє поведінку, що «відхиляється від формальних обов'язків посадової особи під впливом особистих матеріальних або статусних цілей» [86, р. 417].

Його точку зору розділяє й К. Фрідріх – представник традиційного підходу, який теж пов'язує прояви корупції є поведінкою, що відхиляється від переважаючих у політичній сфері норм, а тому вважає він корупція обумовлена мотивацією отримання особистої вигоди за громадський рахунок [81, р. 127].

Такий погляд західних дослідників на корупцію як форму девіантної поведінки, як раз долає обмеженість правового, політологічного підходу, що частіше використовують вітчизняні дослідники вивчаючи прояви корупції.

З точки зору представника функціонального підходу С. Хатінгтона корупція є тимчасовою сполучною ланкою між елітою, яка формується, і бідним населенням [83, р.33], з часом виконавши свої політичні й економічні функції вона зникає. Отже на думку дослідників корупції лише виконує функцію, зокрема позитивну. Тому на думку С. Уелса, корупцію в державному управлінні є механізмом щодо покращення його ефективності через отримання посадовою особою матеріальної винагороди, яку не забезпечує його посада [93, р.460].

Д. Саймон і Д. Ейтцен вважають корупцію девіацією еліт. На їх думку корупційна злочинність соціально обумовлена, тобто скоєння корупційних злочинів зумовлене певними соціологічними чинниками. Найважливішими з них вони називають структуру влади [88, р. 9].

По суті західні дослідники наголошують на тому, що корупція

соціально обумовлена, тобто пов'язана з нерозвиненістю в країні демократичних інститутів, з деградацією яких вона зростає, а з розвитком зменшується. Виходячи з цього найбільш ефективним і водночас найскладнішим засобом протидії корупції є формування сталих демократичних інститутів влади та громадського суспільства.

Таким чином, аналіз стану наукової розробки проблеми антикорупційної політики держави дозволяє зробити висновок про достатній обсяг наукових доробок теоретичного та практичного характеру у сфері владної протидії корупції. Однак недостатньо дослідженими залишаються шляхи удосконалення державної антикорупційної політики у загальній системі політики, особливо в сучасних умовах воєнного стану. Водночас варто звернути увагу на розробку рекомендацій, щодо її удосконалення через залучення в цей процес інститутів громадянського суспільства, вивчення ефективності існуючих механізмів та реальних практик антикорупційної діяльності, участі суспільства у вирішенні проблем законодавства з протидії корупції.

1.2. Сутність антикорупційної політики

В науковій літературі (монографіях, наукових статтях, словниках) є безліч різноманітних визначень такого явища, як корупція, тому що «слово корупція належить до активної суспільно-політичної лексики, вживаючись як термін і як загальноживана назва» [78, с. 201].

Термін «корупція» латинською «*corruptio*», перекладається, як «псування та підкуп», або як «корозія», «роз'їдання» й «руйнування» [61, с. 35].

На думку українських вчених слово корупція означає «псувати, завдавати шкоду, руйнувати, викривляти, фальсифікувати, а в

найуживанішому варіанті - використання особою повноважень, наданих їй державою, з метою власного збагачення або на користь третіх осіб» [28, с. 7].

Енциклопедія Брітаніка вказує на те, що «корупція є неправомірною і неправовою поведінкою особи, яка має на меті отримання вигоди однією особою за рахунок іншої. Тому що існує за умов суспільної байдужості чи слабкості правоохоронних органів» [80].

В Оксфордському словнику англійської мови «корупція» визначається, як «порушення виконання або невиконання громадських обов'язків за допомогою хабарів або іншого виду підкупу; використання або існування корупційних практик, особливо в державі, корпораціях ті інше» [89, р. 974-975].

Аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників дозволяє зробити висновок, що саме два визначення корупції отримали найбільш широке використання. Так у визначенні Всесвітнього банку «корупція – це зловживання державною владою заради особистої вигоди» [90]. А на думку фахівців організації Transparency International: «корупція – це зловживання увіреною владою для особистої вигоди» [45].

Таке розуміння корупції, на думку західних дослідників дозволяє трактувати її і, як: «зловживання державною владою заради особистої вигоди», як «моральне розкладання», або з точки зору права, як «акт підкупу державного службовця» [84], як «протиправну діяльність публічних службовців у державному або приватному секторах» [67, с. 6], як перелік «складів протиправних діянь, передбачених КУпАП або ККУ», як «комерціалізацію владними суб'єктами своїх посадових обов'язків» [32, с. 1650-166], як використання службового становища «для надання за винагороду матеріальних благ, пільг або послуг» [64, с. 7], як «зв'язок представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у протизаконній діяльності» [67, с. 14]

Вважаємо, що корупція виникає тоді коли відповідальна особа приймає незаконну винагороду у грошовій, або матеріальній формі, або у вигляді

будь-якої іншої вигоди. Підкреслимо, що вигоду завжди отримає особа, що зловживає своїми положенням, або виконує свої обов'язки тільки тоді коли вона отримає незаконну винагороду.

Зрозуміло, що в Україні корупція виникла не сьогодні. Вона існувала і в радянські часи. Однак з часів отримання незалежності почали вживатися заходи (програми) з подолання корупції. Вони виявились не ефективними, тому що не передбачали адекватні санкції, якби стримували корупцію. Тому рівень корупції, щороку тільки зростає. Отже явище корупції, корумпованість чиновників стала складовою державного механізму впливу на діяльність органів публічного управління їх взаємовідносини з населенням, представниками бізнесу. Її поширення в політиці й економіці, дає підстави вченим зробити висновок, що «корупція як явище не може існувати за межами влади. Вихідним моментом корумпованих відносин є наявність у суб'єкта корупції владних повноважень» [77, с.129].

Зокрема опитування проведено перед війною, показало, що більшість досліджених (51,1%) «ставляться до корупції позитивно, вважаючи її невід'ємною частиною ринкових відносин. Для них корупція – дієвий важіль для вирішення власних проблемних питань. Понад 60% українців бере активну участь у корупції, даючи хабарі чи інші подарунки високопосадовцям. Попереджувати цю проблему сьогодні та протидіяти корупції погоджується лише 36% населення України» [35, с.40].

В той же час аналіз «Аналітичного порталу «Слово і діло» визначає корупцію, як серйозну проблему для розвитку держави тому що її наявність лякає іноземних інвесторів, є припоною вступу України в НАТО. На думку держсекретаря США Ентоні Блінкена, Україна через корупцію втрачає приблизно 30% свого ВВП [27].

Так у рейтингу (Індексі сприйняття корупції) за підсумками 2022 року Україна отримала 33 бали зі 100 можливих. Як бачимо показник зріс на один бал (Рис.1.3), і Україна тепер посідає у рейтингу 116 місце (із 180) [70]. Підкреслимо, що не зважаючи на російське вторгнення, ми рухаємось в

напрямку зменшення рівня корупції, хоча цей процес достатньо повільний.

Рис. 1.3. Рейтинг рівня корупції за підсумками 202 року.

Західні дослідники відмічають значне поширення корупції в державі. Її небачений раніше розмах та вплив на політичні, економічні та соціальні процеси, що «в умовах повномасштабного вторгнення росії визиває стурбованість адміністрації США, що допомагає нам боротися з окупантами». Так у конфіденційному документі США, сказано, що високий рівень сприйняття корупції може «підірвати довіру української громадськості й іноземних лідерів до уряду воєнного часу» [71].

На сьогодні існують різні визначення «корупції». Так в 1979 році на 34-й Сесії Генеральної Асамблеї ООН під «корупцією» почали розуміти «будь-яку діяльність або повну бездіяльність у сфері здійснення безпосередніх посадових повноважень із порушенням чи без посадових інструкцій за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто її надає» [35, с. 38].

«Конвенція ООН проти корупції» 2003 р. в ст. 19 визначає корупцію,

як «умисне зловживання службовими повноваженнями або службовим становищем, тобто здійснення будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, державною посадовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи» [24].

Конвенція стала основним міжнародним інструментом боротьби з корупцією, визнав корупцію, як проблему, що властива всім суспільствам [24]. Її ратифікували 180 держав, зокрема Україна ратифікувала у 2006 р., а в 2010 р. вона набрала чинності як частина законодавства України [91].

Для розуміння протидії корупції важливою є «Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією» (ратифікована Україною 16.03.2005 р.). Згідно Конвенції корупція – це «...прямі чи опосередковані вимагання, пропозиція, давання чи отримання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду й можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» [73].

В 2011 р. Україна приєдналася до глобальної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», мета якої: «подолання корупції, підвищення прозорості та підзвітності державного апарату, впровадження е-урядування, залучення активних громадян до процесів управління тощо» [45, с.9]. Позитивним моментом цієї ініціативи стало зміни у політичному житті України через налагодження співпраці між органами державної влади і громадянським суспільством.

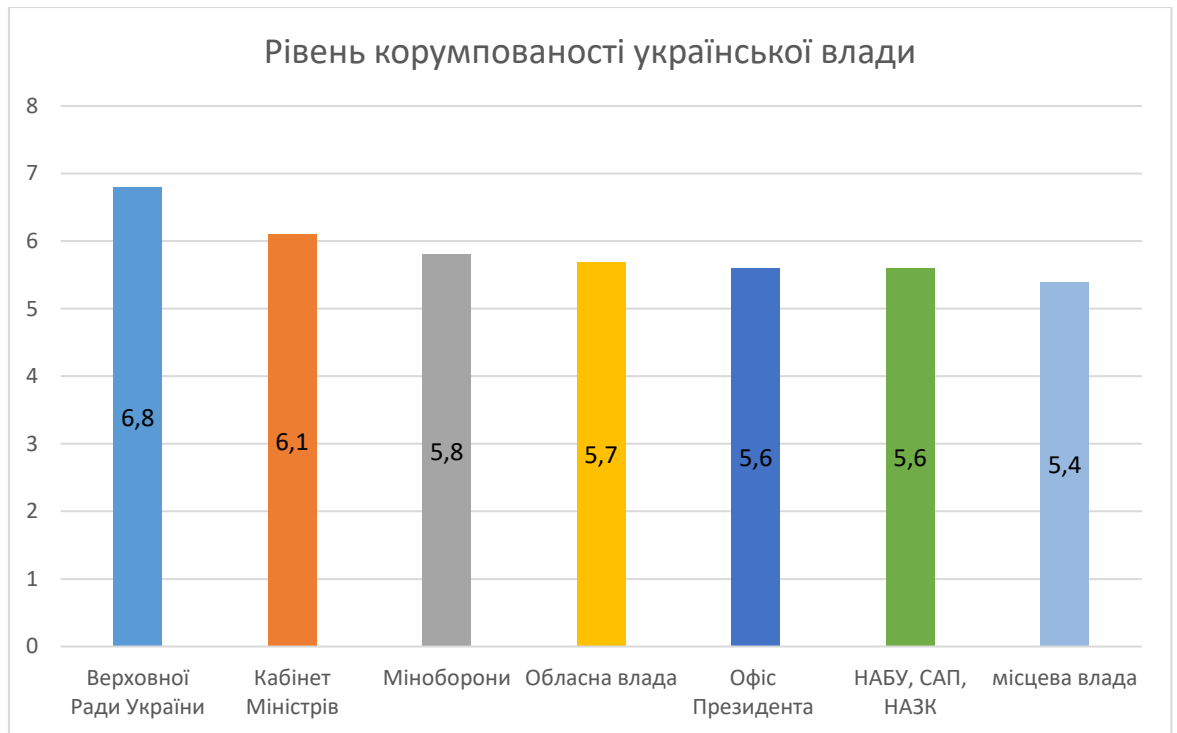
Прийнятий в 2014 році Закон України «Про запобігання корупції» у ч.1 ст. 3 визнав «корупцію, як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч.1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з

метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [50].

В сучасному світі корупція – використання держслужбовцями свого службового становища для власного збагачення, досить поширене явище. Воно підриває основи демократичного суспільства, перешкоджає економічному зростанню, залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Соціологічні дослідження науковців показують, що корупція підриває довіру громадян до влади. Проведено Центром Разумкова соціологічне опитування (22 лютого - 1 березня 2023 р.) в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні, що більше всього населення не довіряє (64%) державному апарату (чиновникам). Рівень корумпованості соціальних інститутів був оцінений за шкалою від 1 до 10, де «1» означає «відсутність корупції», а «10» – «дуже високий рівень корупції».

Так рівень корумпованість української влади респонденти із 10 балів оцінили в 6,8 балів, Верховної Ради України — 6,8 балів, Кабінету Міністрів України – 6,1 балів, Міністерства оборони України – 5,8 балів, обласної влади – 5,7 балів, Офісу Президента України – 5,6 балів, Антикорупційних органів (НАБУ, САП, НАЗК) – 5,6 балів, місцевої влади у населеному пункті – 5,4 бала. Рівень корумпованості громадських організацій, які займаються боротьбою з корупцією був оцінений (4,7 бала), Президента України (4,0 бала) (Діаграма 1.1)[44].

Діаграма 1.1. Рівень корумпованості української влади

В ході дослідження виявилось, що «громадяни не мають одностайної думки, на скільки змінився рівень корумпованості українського суспільства після початку війни:

- 33% вважають, що сьогодні рівень корупції вищий, ніж був до 24 лютого 2022 року,
- 30% — що він не змінився,
- 21% — що він став нижчим,
- 17% не змогли дати оцінку змін у цій сфері» [44].

Можна зробити висновок, що корупція, як наслідок неефективної діяльності державних і громадських інститутів, призводить до відчуття беззаконня у громадян. Тобто формально закони в державі існують, але громадяни бачить, що їх не дотримуються. Результат цього є втрата довіри громадян до представників, влади владних інституцій. Пропонується класифікувати корупцію за наступними критеріями:

- суб'єкти взаємодії (громадяни, державні службовці, приватні компанії та чиновники, громадськість і політичне керівництво);

- вид вигоди (отримання прибутку або зменшення витрат);
- спрямованість (внутрішня і зовнішня).

Також, корупцію можна розрізнати «за способом взаємодії суб'єктів, ступенем ієрархічності, передбачуваності, за методом отримання неправомірних переваг тощо. Сутність корупції можна розкрити на підставі аналізу складовим цього соціального явища, до яких відносимо:

- суб'єкт (той, ким здійснюється корупційне діяння)
- державу (державний службовець, чиновник або посадовець) або приватну особу, офіційно наділену владними повноваженнями, статусом, авторитетом чи будь-якою монополією на діяльність, що дає їй можливість задовольняти власні інтереси за рахунок інтересів держави і суспільства. Суб'єктом корупційних діянь є особа, яка добровільно або примусово сприяє задоволенню інтересів корупціонера;
  - сторону корупційних відносин – суб'єктів, які задіяні в системі корупційних правопорушень;
  - мету корупційного діяння – пряму матеріальну і/або нематеріальну вигоду, переваги в чому-небудь;
  - спосіб реалізації – використання службових повноважень, статусу, авторитету;
  - сферу поширення – державний, громадський і приватний сектори в усіх сферах суспільного життя, а також менталітет;
  - об'єкт – суспільні відносини, які призводять до корупційних правопорушень;
  - форми – хабар (підкуп у вигляді грошових коштів, майна, надання переваг, пільг, послуг матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову), чинення тиску, примусу, здирицтво, розкрадання, зловживання службовим становищем, непотизм, кримінальний лобізм та ін.;
  - сутність – конфлікт інтересів, суперечність між приватними

інтересами посадової особи та її службовими повноваженнями, які вона використовує для прийняття необ'єктивного або упередженого рішення» [20, с.48-49].

Виходячи з існуючих дефініцій, корупцію можна визначити, як соціальне явище, суть якого в тому що державні службовці, використовують державну посаду та авторитет посади для власного збагачення.

Спочатку ніж дати визначення поняттю «антикорупційна політика» звертаємо увагу на те, що політика – це засіб подолання суперечок у суспільстві та встановлення порядку, який визнається всіма членами суспільства. Як наголошують фахівці – це «система дій та інституцій, яка забезпечує управління суспільними справами на різних рівнях із метою досягнення влади, здійснення контролю за діяльністю органів влади, заміни суб'єктів, які здійснюють владу в інтересах суспільства або пануючої групи» [65, с. 86].

На нашу думку, політика – це одна зі сфер людської діяльності, спрямована на реалізацією цілей та інтересів задля регулювання різнорівневих взаємин між суспільними групами, державами й народами. Тому державну політику, визначимо, як систему взаємопов'язаних заходів, цілей, завдань, пріоритетів, програм, які розробляються та реалізуються органами владою й спрямовані на розвиток усіх сфер суспільного життя.

Так Н. Гришина і К. Ростовська пропонують вважати «державну антикорупційну політику – різновидом політики держави у сфері протидії корупції» [13, с. 32].

Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1688-р «Про схвалення Зasad антикорупційної політики» поняття «антикорупційна політика» визначається, як «комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення» [59]. До ознак державної антикорупційної політики можна віднести наступні (Рис. 1.4).

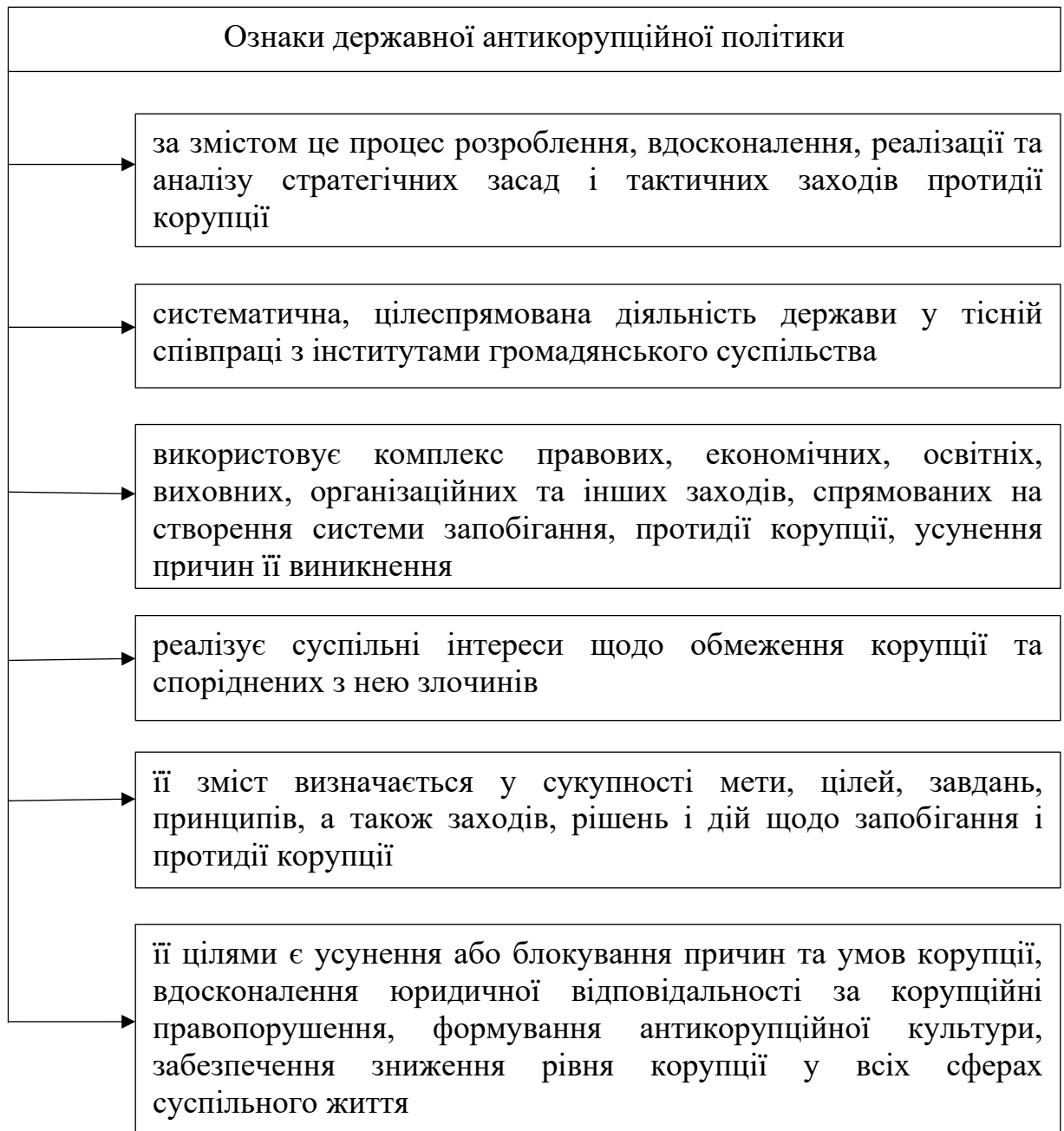

Рис. 1.4. Ознаки державної антикорупційної політики. Складено на основі [13, с. 32-33].

Ми погоджуємося з дослідниками, що визначають антикорупційну політику «відповідною реакцією на корупційні процеси, які існують у певний період у державі та/або які прогнозуються в майбутньому. До того ж слід звернути увагу, що саму державну політику слід розуміти як сукупність ціннісних цілей, державно управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою

цілей) і системи державного управління розвитком країни» [17, с. 8].

До основних елементів антикорупційної політики можна віднести:

- комплекс цілей, завдань, ідеологій, програм, установок, що реалізуються у сфері протидії корупції (формування «нульової терпимості» суспільства до найменших її проявів);
- науково обґрунтовану, послідовну, цілеспрямовану системну діяльність всіх суб'єктів права (насамперед, держави) (а також правові та позаправові (політичні, організаційно-технічні, фінансово-економічні та ін.) засоби з метою мінімізації причин та умов, що породжують корупцію, а також її негативні наслідки);
- виявлення й усунення причин та умов, які сприяють проявам корупції в органах державної влади [7, с. 120]).

На нашу думку для визначення «державної антикорупційної політики» потрібне:

по-перше, сформулювати категорійно-понятійний апарат, зокрема надати змістовне наповнення таких дефініцій, як «корупція», «антикорупційна політика», «державна антикорупційна політика», враховуючі концепції, що сформовані вітчизняними й зарубіжними вченими;

по-друге, задіяти антикорупційні механізми (організаційно-кадровий, нормативно-правовий, освітньо-виховний, методичний та інформаційно-технічний) у системі державного управління України;

по-третє в зв'язку з тим, що корупція має об'єктивно-суб'єктивний характер, проявляється в державному управлінні, а тому повинна розглядатися в системі державного управління, в рамках якої вона існує та на яку впливає;

по-четверте, в умовах євроінтеграції України розробка ефективної, прозорої державної антикорупційної політики, це шлях зацікавити міжнародних інвесторів.

по-п'яте, упорядкувати діяльність таких механізмів контролю: парламентський, контроль за виконавчою владою, внутрішній контроль

органів державної влади та ін. [84].

Підводячи підсумок вивчення сутності і характеристики корупції зазначимо наступне: багатозначність поняття корупції дозволяє розглядати корупцію як політичну, правову, соціальну категорію, що залежить від сфери де вона виникає, але головною її ознакою є порушення закону.

Як наголошують Клітгаард, Маклін-Абароа і Перріс: «корупція це злочин, в основі якого лежить розрахунок, а не пристрасть. Люди виявляють схильність до корупції, коли ризик невеликий, покарання м'яке, а виграш дуже значний» [85]. Тому, під корупцією, як правовою категорією пропонуємо розуміти протиправну, умисну поведінку уповноважених суб'єктів, яка проявляється у порушенні вимог чинного законодавства та зловживанні наданими повноваженнями, з метою задоволення особистих інтересів або інтересів інших осіб і за яку законом передбачено юридичну відповідальність. Виходячи із вказаного визначення, можна виділити наступні ознаки, притаманні корупції:

- по-перше, корупція – це обов'язково поведінка суб'єкта, яка проявляється у формі владних дій або бездіяльності або впливу на поведінку інших осіб (якщо зважати на позицію науковців, які основою корупції вважають авторитет посадової особи);

- по-друге, корупційні діяння вчиняються виключно суб'єктами, що наділені власними або делегованими повноваженнями, це основний критерій, що відмежовує групу корупційних правопорушень від інших їх видів (груп);

- по-третє, будь-який прояв корупції, незалежно від сфери її виникнення та настання наслідків, в першу чергу, є порушенням норм законодавства;

- по-четверте, корупція це завжди діяння вчинене у формі прямого умислу, адже вчиняючи корупційне діяння, особа усвідомлює значення своїх дій та настання сприятливих для себе наслідків, які і стануть задоволенням особистих інтересів, в інших випадках, за інших форм вини, діяння посадових осіб мають бути кваліфіковані як службова недбалість;

- по-п'яте, визначальна ознака протиправної поведінки – караність

(вчинення корупційних діянь спричиняє застосування до корупціонера заходів державного примусу, юридичної відповідальності у вигляді позбавлення особистого, організаційного і матеріального характеру).

Таким чином, корупція є деструктивним фактором, що негативно впливає на всі сторони життєдіяльності суспільства та держави. Корупція підриває основи соціально-політичної стабільності, гальмує економічне зростання і руйнує довіру громадян до влади. В економічній сфері корупція підриває авторитет держави у взаєминах із зарубіжними партнерами, що гальмує процес іноземних інвестицій у вітчизняну економіку; в соціальній сфері корупція до несправедливого розподілу доходів, тому збагачуються суб'єкти корупційних відносин за рахунок більшості членів суспільства; традиційні духовно-моральні цінності суспільства підміняються стандартами «подвійної» моралі, а значимість людини визначається розміром його індивідуального матеріального стану; відбувається дискредитація права, яке є основним інструментом регулювання життя держави та суспільства.

Висновки до 1 розділу

1. У дослідженні визначено, що корупції в нашій державі є реальною загрозою правам і свободам людини та громадянина, верховенству права та демократії, правопорядку та соціальній справедливості. Вона перешкоджає сталому економічному розвитку країни. Доведено, що сьогодні відсутні системні наукові дослідження і нормативно - правові обґрунтування щодо визначення суті та змісту корупційних в системі державного управління в умовах воєнного стану. Поза за увагою залишаються прояви корупції у владних ешелонах.

2. На підставі аналізу досліджених категорій, надано власне визначення поняття «корупції у системі державного управління», розкрито її зміст,

детермінанти та структуру. Визначена антикорупційна політика держави, як складова державної політики. Метою якої є протидія навмисному використанню держслужбовцями, посадовими особами місцевого самоврядування наданої їм влади з метою задоволення особистих чи групових інтересів на шкоду інтересам суспільства, держави та людей. Сучасні виклики, які стоять перед нашою державою диктують необхідність розглядати антикорупційну політику (протидію корупції), як одну з основних функцій держави.

Розділ 2

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

2.1. Нормативно-правова основа антикорупційної політики в Україні

Проблема корупції в нашій країні потребує реальних дій щодо активного використання антикорупційного законодавства. Тому що саме законодавство, яке закріплює реалізацію антикорупційної політики, дозволяє забезпечити державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування дотримуватися норма визначених законами.

На сьогодні в Україні існує достатньо розгалужена система нормативно-правових актів, які є основою антикорупційної політики. Нормативно-правовою основою антикорупційної політики, як невід'ємної частини правової політики в Україні є законодавство о протидії корупції (комплекс нормативно-правових актів).

Отже розгляд нормативно-правових актів почнемо з Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-ХІІ, який на думку дослідників є «першим антикорупційним законом у новітній історії України» [20, с.81]. В ч. 2 ст. 5 цього закону було проголошено заборону «вчиняти дії, що можуть бути розцінені як використання службового становища в корисливих цілях у власних інтересах, а також дії, які відповідно до чинного законодавства вважаються корупційними» [49].

Як бачимо на початку становлення українського антикорупційного законодавства, воно мало переважно декларативний характер, та цілу низку суттєвих недоліків:

- відсутність чіткого правового розуміння корупції;
- не визначеність суб'єктів корупційних правопорушень;

– відсутність чіткого переліку корупційних дій та санкцій за вчинення таких дій.

Отже проаналізовані законодавчі акти дозволяють визнати, що українська держава не тільки визнала наявність та небезпечність проблеми корупції, але розпочала з нею боротьбу.

Прийнятий у 1995 році Закон України «Про боротьбу з корупцією» встановлював правові та організаційні засади запобігання корупції. Закон конкретизував види корупційних діянь, й визначав за їх вчинення адміністративну відповідальність [47].

В зв'язку з прийняттям цього закону в законодавчі акти України були внесені зміни й доповнення пов'язані з наслідками корупційних діянь. В 1998 році був підписаний Указ президента України № 367 «Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки» [52].

Концепція визначала, що метою державної політики з протидії корупції є «запобігання корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язковість забезпечення механізмів покарання за їх вчинення». Концепція акцентувала увагу не тільки на покараннях за вчинення протиправних корупційних дій, але й звертала увагу на причини цих дій, тобто соціальні передумови, що сприяли корупції. По суті Концепція визнавала негативний вплив корупції на державу, саме тому були запропоновані конкретні заходи боротьби з нею на 1998-2005 роки та визначені основні напрями протидії корупції (Рис. 2.1.).

Зрозуміло, що прийняття концепції боротьби з корупцією було своєчасно з метою зменшення корумпованості в органах влади. Реалізація заходів передбачених в Концепції повинно було сприяти демократизації всіх сфер суспільного життя та побудові демократичної української держави.

Також Концепція передбачала запровадження програм підвищення рівня знань та виховання населення щодо ролі інститутів громадянського суспільства у формуванні негативного ставлення до корупції, їх особистої участі у викритті фактів корупційних діянь, залучаючи до цього процесу ЗМІ,

громадськість, політичні партії, правоохоронні органи.

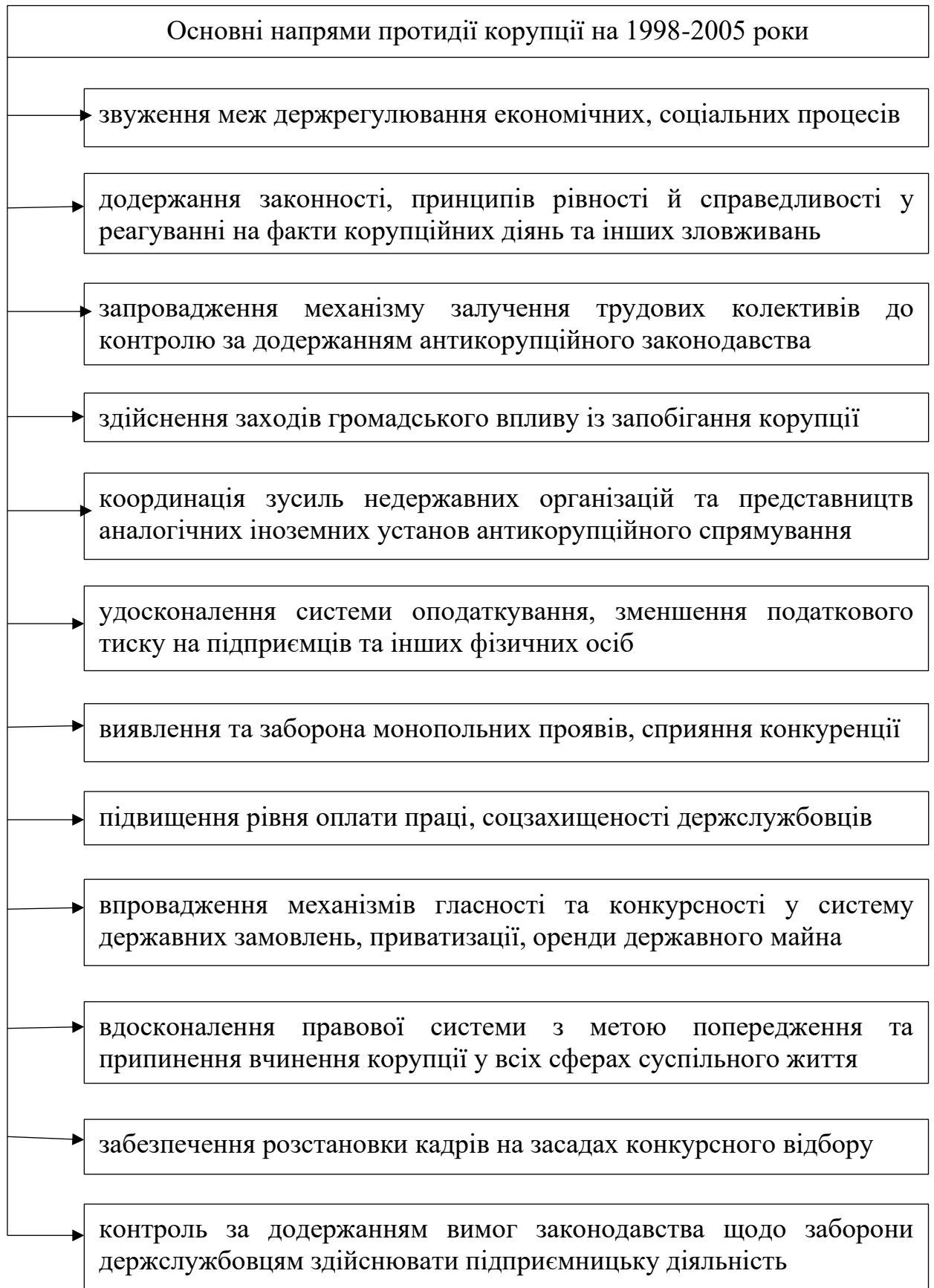

Рис. 2.1. Основні напрями протидії корупції на 1998-2005 роки [52, с.

Ми погоджуємось з А Михненко, що – це був «перший правовий акт, який вміщує найповніший перелік проблем стосовно боротьби з корупцією. Поряд з аналізом передумов виникнення корупції одразу запропоновано конкретні пропозиції щодо їх усунення» [20, с. 83].

Зрозуміло, що прийняття концепції боротьби з корупцією було своєчасно й сприяло зменшенню корумпованості в органах влади, а реалізація заходів передбачених в Концепції повинно було сприяти демократизації всіх сфер суспільного життя та побудові демократичної української держави.

Прийняття Концепції дало поштовх науковцям різних наук вивчати проблеми корупції, пропонувати шляхи щодо її профілактики та подолання в країні. Однак очікуваного результату не відбулося. Рівень корупції в Україні залишався високим та мав тенденцію до зростання. Отже антикорупційне законодавство на той час виявилось неефективним. Розуміння цього призвело до появи у 2006 р. Указу Президента України «Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», що містив положення стосовно виборчого процесу, діяльності судів, та інших аспектів протидії корупції [53].

В новій Концепції вказувалось на декларативність рішень, що приймаються органами влади для запобігання корупції, недосконалість інститутів громадянського суспільства, низький рівень правової культури державних службовців, низької ролі ЗМІ в цьому процесі.

Також у січні 2006 р. Україна приєдналась до Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO). В ст. 1 статуту цієї організації сказано: «удосконалити здатність її членів боротися з корупцією шляхом спостереження, через динамічний процес взаємних оцінок та взаємного тиску, за виконанням ними своїх зобов'язань у цій галузі». Організація рекомендувала Україні створити антикорупційний орган, який повинен реалізовувати національну антикорупційну стратегію та проводити моніторинг її виконання. Все це призвело до зміни в українському

антикорупційному законодавстві, які були спрямовані на адаптацію його до європейських норм і стандартів проведення антикорупційної політики [57].

Також треба підкреслити, що в ці роки Україною було ратифіковано ряд міжнародних актів:

– у березні 2005 р. – ратифікована «Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією» (яка визначає, як відбувається відшкодування збитків, які були завдані внаслідок корупції та про дійсність тих договорів та контрактів, які були укладені із скоєнням діянь корупційних) [56];

– у жовтні 2006 р. – «Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції» (юридично обов'язковий документ, що спрямований на формування спільного антикорупційного політико-правового простору. «Конвенція ООН проти корупції» передбачає всеосяжний пакет заходів та правил, які країни можуть застосовувати для вдосконалення своїх правових норм та систем державного регулювання у сфері боротьби з корупцією) [55].

В зв'язку з високим рівнем корупції в Україні та вимогами міжнародних договорів (ст. 36 «Конвенції ООН проти корупції» та ст. 20 «Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією»), рекомендаціями міжнародних організацій (Стамбульський план дій ОЕСР та GRECO) було запропоновано вирішити питання створення спеціалізованого органу протидії корупції [24].

Схвалена Указом Президента № 311 «Концепція реформування кримінальної юстиції в Україні» (2008р.), була спрямована на удосконалення державної політики щодо протидії корупції. Концепція передбачала створення «в системі кримінальної юстиції спеціалізованого антикорупційного органу з повноваженнями проведення досудового розслідування та координації діяльності у цій сфері» [53].

Для посилення антикорупційної політики в країні в 2011 році був прийнятий новий Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». Новий Закон врахував пропозиції міжнародних і вітчизняних експертів щодо посилення антикорупційної політики в Україні. Було дано

тлумачення «корупції», як «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей» [51].

Також Закон уточнив перелік суб'єктів корупційних правопорушень. До них було віднесено: найвищих посадових осіб держави, держслужбовців, ПОМС, суддів, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, керівників державних підприємств і організацій, посадових осіб іноземних держав або міжнародних організацій [51].

Надані дефініції:

– «корупції», як «умисного діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 2 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність»;

– «конфлікт інтересів», як «реальні або такі, що видаються реальними, протиріччя між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень»;

– «неправомірна вигода» - «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав».

Також було зазначено, що держслужбовці не можуть займатися «оплачуваною або підприємницькою діяльністю, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської

практики із спорту» [51].

18 квітня 2013 р. прийнято Закон України № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» Відповідно до нього внесені зміни до КУпАП - виключені статті 172² «Порушення обмежень щодо використання службового становища» та 172³ «Пропозиція або надання неправомірної вигоди» [30, с. 113].

Також була прийнята нова редакція Кримінального кодексу України в якому терміни «хабар», «хабарництво» замінені на термін «неправомірна вигода». Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики» від 14.05.2013 № 224-VII внесені зміни до «Кодексу законів про працю України», Законів України «Про міліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України» та ін., як стосуються приведення у термінологічну відповідність із Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» [51].

23 травня 2013 р. України був прийнятий Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)», № 314-VII, який набрав чинності 1 вересня 2014 р..

В 2014 році, 14 жовтня був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції», що призвів до реформування антикорупційного законодавства. Зміни стосувалися «врегулювання ключових секторів антикорупційної діяльності в державі: формування та моніторинг державної антикорупційної політики; превентивна антикорупційна діяльність; переслідування за корупцію» [50].

Отже «Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні» (Антикорупційної стратегії) стала документом, у якому були викладені конкретні завдання для реалізації заходів державної антикорупційної політики, кожен розділ якої містив

перелік проблем, заходи, щоб їх вирішення, перераховувались відповідальні установи, терміни виконання запланованих дій..

В 2018 році 28 квітня Уряд України схвалив «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018 -2020 роки».

Так поступово формувалась нормативно-право база антикорупційної політики держави, запроваджувались превентивні заходи запобігання корупції та її подолання. Підкреслимо: нова система антикорупційної політики відповідала міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям GRECO та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР (організації економічного співробітництва й розвитку) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи.

У зв'язку з військовою агресією росії проти України, на підставі пропозиції Ради нацбезпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [25], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [54] введено в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні [48].

Отже сьогодні в умовах воєнного стану боротьба зі злочинністю та корупцією залишається для країни одним зі стратегічних пріоритетів. На реалізацію яких спрямовані дії держави, законодавчих та правоохоронних органів. Також вважаємо, що запорукою успішної протидії корупції в державному управлінні є:

- по-перше, є відкритість і прозорість влади;
- по-друге зрозумілість процедур прийняття управлінських рішень;
- по-третє, запровадження ефективних механізмів громадського контролю за діяльністю органів державної влади.

Таким чином, аналіз антикорупційного законодавства в Україні дозволяє дійти висновку, що його використання дозволяє побудувати ефективну систему запобігання корупції. Однак для цього потрібна

політична воля і готовність її реалізовувати на практиці.

2.2. Особливості антикорупційної політики в Україні

Євроінтеграція України зумовлює необхідність дослідження особливостей антикорупційної політики і проблем, пов'язаних з її формуванням та реалізацією. Антикорупційна політика ґрунтується на «філософії запобігання тіншових дій та економічних злочинів, що приводить до суттєвого зниження стимулювання економічних суб'єктів до здійснення корупційних дій» [2, с. 8].

Отже «Антикорупційна політика – це розробка та постійна реалізація різноманітних і послідовних заходів держави і суспільства в рамках прийнятого державою конституційного ладу щодо усунення причин і умов, що породжують і сприяють корупції в різних сферах життя» [1].

На нашу думку антикорупційна політика – це функція держави, яка її реалізує з метою усунення (мінімізації) причин та умов, що породжують та живлять корупцію в суспільстві. Також антикорупційна політика стосується різних секторів системи управління, владних інституцій.

Адаптації законодавства України до європейських стандартів вимагає змін до законодавства протидії корупції, як соціального-правового явища. Недосконалість законодавства можна погодитись з М. Гришук заважає «інтеграції України у Європейське співтовариство, розвитком єдиного ринку, іноземного інвестування, підтримання принципів волевиявлення та демократії» [14, с. 24].

Прийнята у 2014 році «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [58] проголосила проведення «антикорупційної реформи – як ключового інструменту на шляху побудови демократичної Української держави та реалізації дієвої національної антикорупційної політики як складової загальнодержавного курсу на набуття відповідності критеріям на вступ до Європейського Союзу, принципам Європейського адміністративного

простору» [40, с. 111].

Тобто антикорупційна політика була визнана складовою загальнодержавного курсу нашої держави на набуття відповідності критеріям на вступ до ЄС. Що було пов'язано з гостротою проблем запобігання корупції, які є загрозою становленню України як демократичної, правової держави. Також боротьба з корупцією вимагала від влади вживання заходів для її подолання. Але заходи, що вживались до цього бажаного результату не дали, що пояснюється тим, що:

- боротьба з корупцією уповноважених органів зосереджена переважно на виявленні правопорушень серед державних службовців або інших осіб;
- рівень взаємодії органів влади, що функціонують в системі запобігання корупції залишається низьким;
- процедури притягнення винуватих осіб до відповідальності за вчинені правопорушення є недосконалими;
- рівень довіри до влади з боку громадян залишається низьким;
- боротьба з корупцією не забезпечена інформаційно-аналітичними розробками.

Крім того особливістю поширення корупції в Україні є збільшення різноманітності її проявів в економічній і політичній сферах. Негативний вплив корупції на всі сфери життєдіяльності суспільства обумовлює завдання посилення боротьби з цим протиправним явищем та його наслідками. Саме тому антикорупційна політика, як система «реалізації заходів з питань протидії корупції» була запропонована в ході реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Було запропоновано:

- дослідити особливості виникнення корупції в Україні (з позицій управлінської науки та права);
- упорядкувати антикорупційне законодавство щодо впровадження міжнародного досвіду протидії корупції;

- систематизувати механізми запобігання корупційним діям в органах державної влади та місцевого самоврядування;
- формувати у посадових осіб органів публічної влади здатності проводити антикорупційну експертизу нормативно-правових актів [58].

Ухвалення Верховною Радою України у жовтні 2014 р. Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки» проголосило, метою державної антикорупційної політики «створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції» [41].

Інструментами антикорупційної політики визнано:

- досконале нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики, тобто формування нового правового поля як комплексу норм і стандартів суспільного розвитку, що виходить із традицій і практики вирішення проблем формування антикорупційної політики в інших країнах, зокрема, країнах-членах ЄС (імплементация європейських цінностей (демократія, верховенство права та права людини) в управлінську практику);
- імплементация нормативно-правових актів міжнародних організацій та міждержавних об'єднань (які містять норми-стандарти, норми-правила та норми-регламенти);
- врахування практики та рекомендацій міжнародних громадських організацій, що спеціалізуються на проблематиці антикорупційної політики (запровадження європейських стандартів публічного управління, закріплення феномену добросовісного управління) [1; 2].

Україна, як держава учасниця «Конвенції ООН проти корупції» зобов'язалась створити орган, або органи, які здійснюють запобігання

корупції (ст.6); здійснюють проведення антикорупційної політики (ст. 5). Таки органи повинні мати необхідну незалежність та можливість виконувати свої функції ефективно й від будь-якого неналежного впливу; необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал [24].

Так в Україні була сформована достатньо ефективна інституціональна система протидії корупції, зокрема: 1. Націрада з питань антикорупційної політики при Президентові України. 2. Комітет Верховної Ради України з питань протидії корупції. 3. Система судочинства. 4. Органи прокуратури. 5. Міністерство юстиції України. 6. Міністерство внутрішніх справ України. У складі МВС діє Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. 7. Служба безпеки України. 8. Спеціалізовані органи у сфері протидії корупції. 9. Державна фіскальна служба. 10. Центральні органи виконавчої влади та їх територіальні органи. 11. Місцеві державні адміністрації. 12. Органи місцевого самоврядування [41].

Поширення корупції в Україні впливає на розвиток нашої держави, владу та суспільство, становить загрозу демократії, реалізації верховенства права, національній безпеці, становленню громадянського суспільства. Зрозуміло, що ліквідувати корупцію в країні повністю практично неможливо, тому мета антикорупційної політики зменшити її рівень в суспільстві і обмежити її вплив на соціально-політичні та економічні процеси.

Курс на європейську інтеграцію вимагає від України створення та забезпечення належного функціонування органів по боротьбі з корупцією. Так в Україні для забезпечення реалізації антикорупційної політики було створено спеціалізовані органи:

- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), і Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);
- Національне агентство з питань запобігання корупції ((НАЗК),)
- система е-декларування для публічних службовців;

- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) (зміни до законодавства про розшук та конфіскацію активів, здобутих злочинним шляхом) [87];

- Вищий антикорупційний суд (ВАКС) [46, с.32].

Рівень боротьби з корупцією характеризується за допомогою «Індексу сприйняття корупції» [22]. Наприклад, в результаті роботи Вищого антикорупційного суду (2020р.), прийняття нових законодавчих норм щодо повноважень антикорупційних органів, запуску електронного реєстру звітності політичних партій, зміни в галузі публічних закупівель відбулось збільшення Індексу на 3 бали у порівнянні з попереднім роком [46, с. 33].

Варто наголосити, що згідно з «Концепцією Антикорупційної стратегії на 2020–2024 рр.» головними завданнями держави у сфері боротьби із корупцією є:

- удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції,
- мінімізація корупції у найбільш пріоритетних сферах, за рахунок проведення найбільш успішних галузевих реформ [21].

На основі Концепції Верховна Рада України приймає «Антикорупційну стратегію» основою, якої визначено п'ять основних принципів (Рис. 2.2).

Отже «Антикорупційна стратегія» встановила загальнодержавні пріоритети ефективної боротьби з корупцією, як суспільним явищем. Тому що корупція створює небезпеку для життєдіяльності суспільства, а її поширення становлять реальну загрозу національній безпеці. А боротьба з корупцією постає пріоритетним завданням щодо формування та реалізації антикорупційної політики. Що потребує підвищеної уваги до цього явища у ЗМІ й активізації громадянської позиції громадян України.

Корупція поширюється в усіх сферах суспільного життя, тому виділяють: «політичну (у представницьких органах влади); на публічній службі (в органах виконавчої влади); у судовій системі і правоохоронних

органах; в економіці, у митній і податковій сферах; в соціальній сфері (освіта, в охорона здоров'я, соціальне забезпечення); в приватному секторі; у спорті» [2, с. 192].

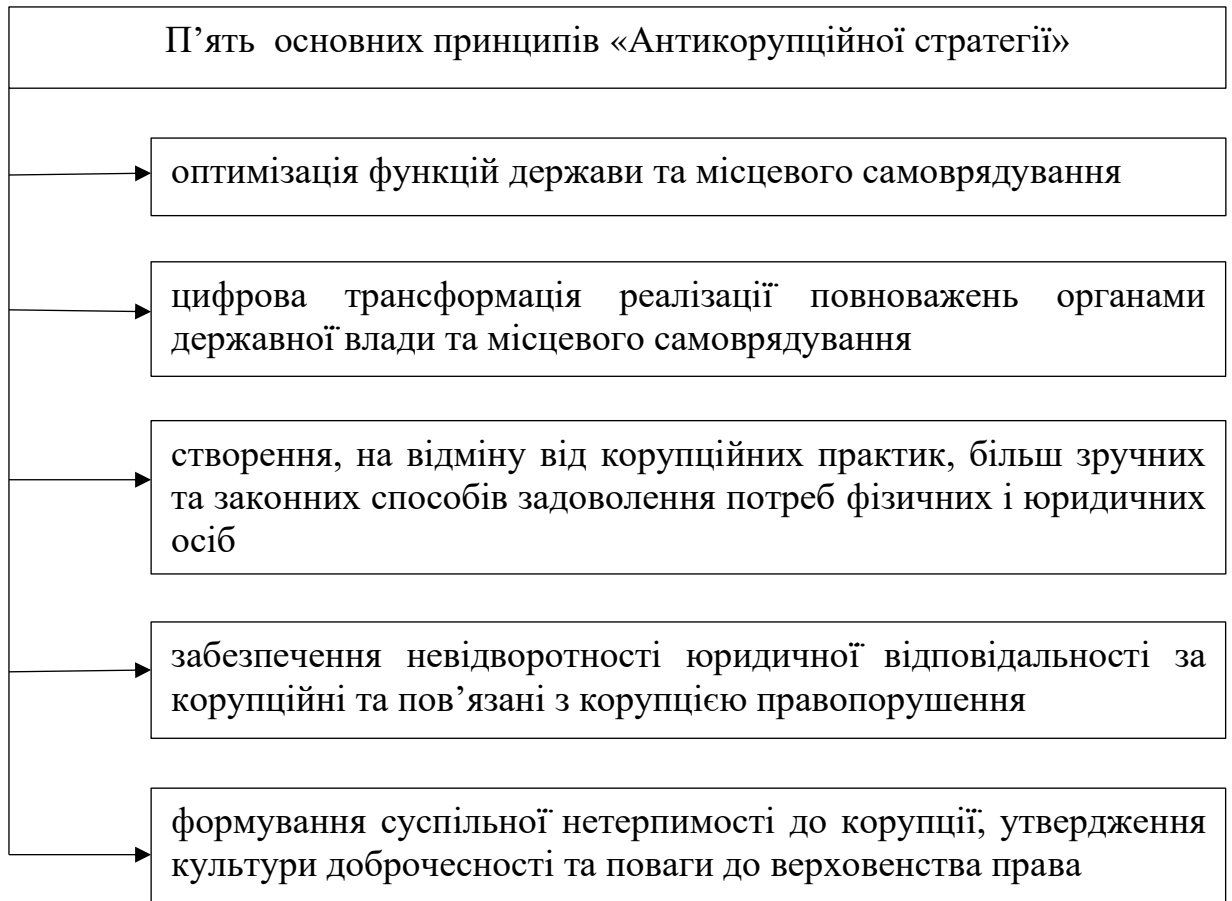

Рис. 2.2. Основні принципи «Антикорупційної стратегії». Складено на основі [21].

На думку М. Гришук основними напрямками державної політики у сфері запобігання та протидії корупції є : «координація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості; системність у реформуванні законодавства у сфері запобігання та протидії корупції; виокремлення та усунення корупціогенних факторів із нормативно-правової бази; надання автономії інституту уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції; формування зручних законних способів задоволення потреб фізичних або юридичних осіб на протипагу застосуванню

корупційних практик» [11, с. 27].

Отже були запропоновані три моделі прояву корупції на основі її соціальної сутності. Перша модель: «високорівнева корупція» характерна для вищих органів виконавчої влади, центральних апаратів правоохоронних органів і судової гілки влади. (види корупції: «корупційний лобізм; корупційний протекціонізм і фаворитизм; поєднання державної служби з комерційною діяльністю; незаконне надання податкових пільг; надання монополії щодо певного виду комерційної діяльності; перешкода в отриманні спеціальних дозволів, ліцензій на зайняття певними видами діяльності; призначення на відповідальні державні посади тощо»). Друга модель: корупція на регіональному рівні. Третя модель: корупція «низова» (на рівні районів, громад, міст) [12].

На сьогодні в Україні розроблено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, в якій «корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів» [3].

Все це потребує системного підходу та застосування комплексу науково обґрунтованих заходів в боротьбі з проявами корупції. Заходи можуть бути різними: профілактичні, правоохоронні, репресивні. Однак в пріоритеті профілактичні заходи. До основних напрямів протидії корупції слід віднести:

- 1) формування громадянського суспільства, зміцнення демократичних засад управління суспільством, забезпечення відкритості влади, звуження меж державного регулювання економіки, формування негативного ставлення суспільства до корупціонерів, забезпечення реалізації принципу верховенства права, визначення і реалізацію системи цінностей державної служби, вдосконалення нормативно-правового регулювання державної служби, вдосконалення антикорупційного законодавства;

- 2) правове поле, система органів, що протидіють організаційній злочинності та корупції, із їх задачами та функціями, реальний стан

координації та взаємодії правоохоронних відомств, не відповідають вимогам сьогодення і потребують вирішення.

Таким чином, особливості антикорупційної політики в Україні пов'язані з її впливом на різні сфери суспільного життя. Антикорупційна політика – це система, яка складається з юридичних, морально-етичних норм протидії корупції. Також розробка і реалізація антикорупційного законодавства має реалізовуватися у взаємодії з іншими видами правової політики. При цьому антикорупційна політика має свою специфіку: суб'єкти здійснення, форми та методи реалізації. Так, найбільш широко правотворча форма антикорупційної політики, реалізується у великому обсязі ратифікованих міжнародних та прийнятих національних нормативних правових актів. В той же час очевидно, що невисокий рівень ефективності антикорупційного законодавства пов'язаний не тільки з поганою якістю законів, але і з труднощами в їх реалізації. Тому й антикорупційна політика в сучасному світі має розглядатися крізь призму впливу її на різні сфери життя.

2.3 Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в органах влади

Конфлікт інтересів характеризує суперечність між приватним інтересом особи та її службовими повноваженнями впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття посадовими особами рішень під час виконання ним повноважень. В зв'язку з тим, що конфлікт інтересів (корупційне правопорушення) існує завжди, виникає питання його врегулювання.

В Україні питання врегулювання конфлікту інтересів актуалізувалося у зв'язку із ратифікацією 18 жовтня 2006 року «Конвенції ООН проти корупції». Конвенція ООН визначила суб'єктів, що підлягають

відповідальності за корупційні дії: «державні службовці», «посадові особи, що займають посади в органах державної влади та місцевого самоврядування», особи, які виконують будь-яку державну функцію, для державного органу або державного підприємства, або надають будь-яку державну послугу [24]. Дано перелік благ, отримання яких визнається корупцією (будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі речі, права, юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи. Конвенції ООН визначала «кожна Держава-учасниця прагне, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів та застосовувати у рамках своїх інституційних та правових систем кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного і належного виконання державних функцій» [8, с. 7].

Зазначимо, що «врегулювання конфлікту інтересів» було прописано у Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2009 року, але частина його положень була визнана Конституційним Судом України неконституційними, тому 5 квітня 2011 року було прийнято інший Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції». В ст.1 нового закону конфлікт інтересів було визначено, як «суперечність між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень» А. Гайдук аналізуючи закон відмічає, що він не визначив процес врегулювання конфлікту інтересів [9, с. 104].

Новий Закон «Про запобігання корупції» від 14. жовтня 2014 року врахував недоліки закону 2011 року визначив «конфлікт інтересів, як суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під

час виконання зазначених повноважень» [50].

Норми закону були спрямовані на врегулювання реального конфлікту інтересів в публічному управлінні, визначено його зміст (ст. 1), мету: запобігти проявам корупційних правопорушень в процесі прийняття управлінських рішень. Надано визначення конфлікту інтересів, як «протиріччя між особистими та службовими інтересами публічного службовця, наявність якого може вплинути на об'єктивність і неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи утримання від вчинення певних дій в процесі його службової діяльності» [36].

На думку С. Шатрава, закон встановлював вимоги, яких варто було дотримуватися, тому рішення, які приймаються посадовими особами «мають бути своєчасними, обґрунтованими та об'єктивними, відповідати поставленим цілям, нормам чинного законодавства та прийматися уповноваженими особами, в межах їх повноважень та компетенції» [75, с. 114].

Конфлікт інтересів може існувати навіть тоді, коли прийняті посадовою особою рішення за наявності приватного інтересу є неупередженими і відповідають закону [36].

Причинами, що потребували нормативного врегулювання конфлікту інтересів були ті, що пов'язані з інтересами посадових осіб (Рис. 2.3).

На думку дослідників «виділення уявного конфлікту інтересів обумовлено існуванням у суспільній свідомості думки, що реалізація приватних інтересів публічними службовцями практично завжди порушує загальноприйняті норми моралі і призводить до корупції» [76, с. 69].

Дослідники наголошують на тому, що на публічній службі неможливо позбутися конфлікту інтересів і щоб його уникнути потрібне використовувати відповідні антикорупційні заходи, прописані в методичних рекомендаціях.

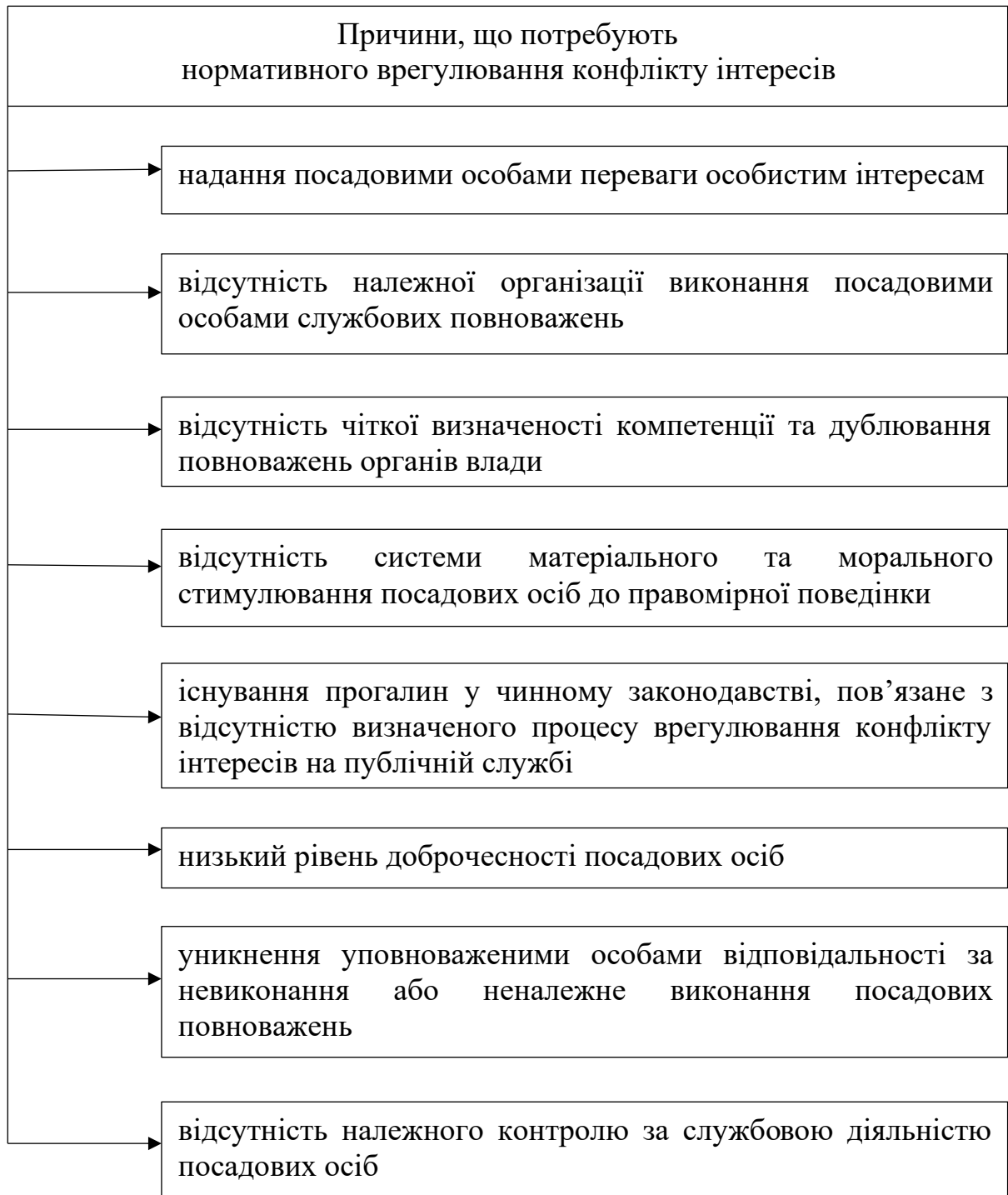

Рис. 2.3. Причини, що потребують нормативного врегулювання конфлікту інтересів. Складено на основі [15, с. 125; 42, с. 257].

Також вирішення конфлікту інтересів у діяльності держслужбовців вимагає конкретного переліку стадій і дій, а також суб'єктів, діяльність яких

може бути спрямована на врегулювання конфлікту інтересів. Отже врегулювання конфлікту інтересів реалізується у процесуальній формі та включає в себе три стадії (Рис. 2.4).

Ми погоджуємось з О. Олешко, що важливість використання стадій «виявлення конфлікту інтересів полягає у виконанні визначеними чинним законодавством суб'єктами окремих завдань, які дозволяють своєчасно повідомити уповноважену особу про існування умов конфлікту інтересів, оцінити ситуацію» [42, с. 257], що потім вжити необхідні запобіжні заходи щодо його врегулювання.

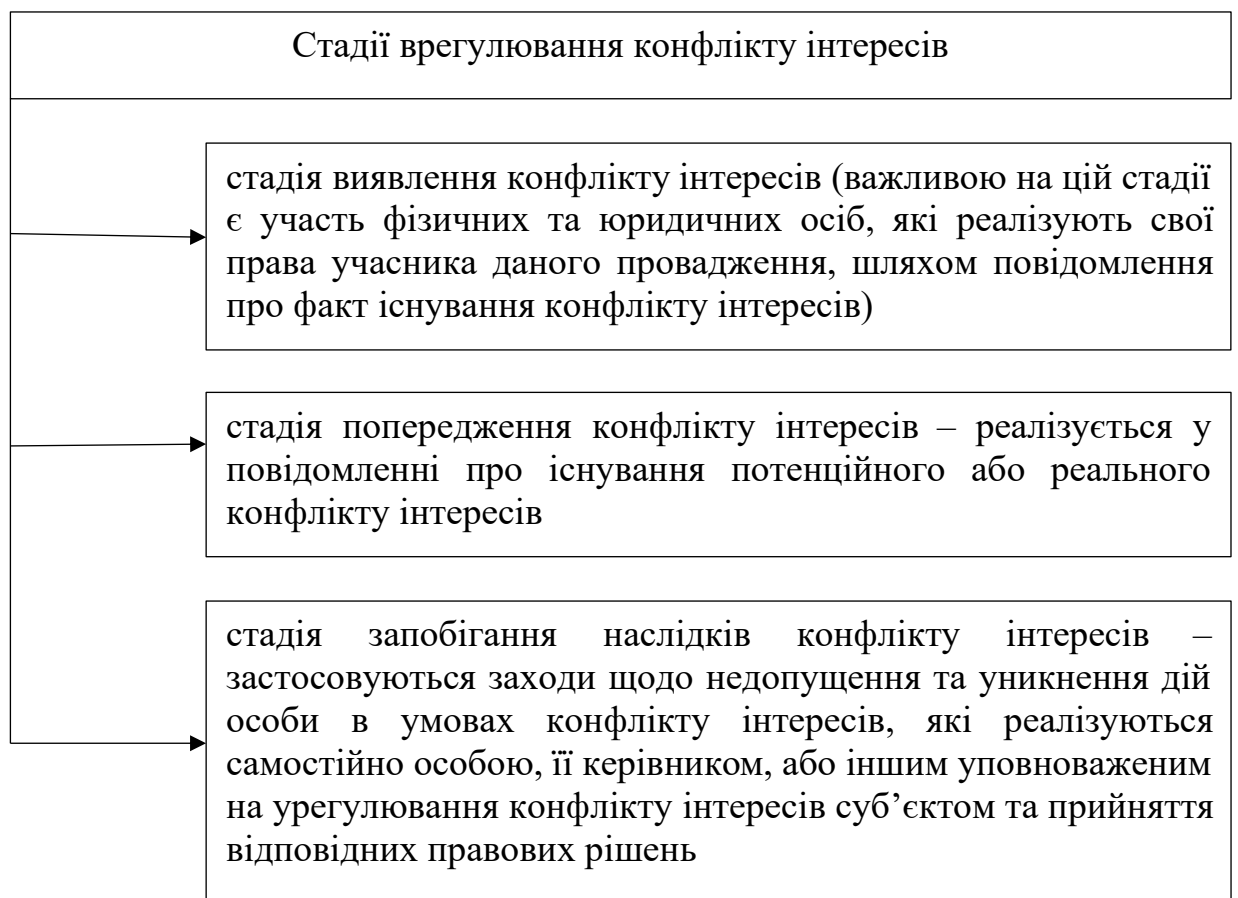

Рис. 2.4. Стадії врегулювання конфлікту інтересів.

Більш докладніше розглянемо, що потрібно робити на кожній стадії вирішення конфлікту інтересів. Так на перовій стадії потрібно виявити наявність потенційного або реального конфлікту інтересів в органах державної влади. Для цього потрібно проаналізувати:

– Інформацію, що надається кандидатом на посаду в органі державної влади в межах проведення спеціальної перевірки та публічними службовцями про себе відповідно до вимог чинного законодавства про публічну службу;

– інформацію, яка надана особисто особою про наявність потенційного або реального конфлікту інтересів відповідно до вимог чинного антикорупційного законодавства;

– інформацію, яка надана фізичними та юридичними особами в межах реалізації права на участь у здійсненні антикорупційної політики країни, а також особами, які вважають, що внаслідок діяльності посадової особи в умовах конфлікту інтересів, його правам може бути завдано або завдано шкоду;

– інформацію, про конфлікт інтересів, яка виявлена керівником державного органу або іншими публічними службовцями (службове викриття).

Підкреслимо: перелічені способи виявлення існування потенційного або реального конфлікту інтересів має свої особливості, що пов'язані з інформацією, яка надається кандидатами на посади (це стосується інформації про сімейні зв'язки, партнерські стосунки). Тому пропонується збільшити перелік відомостей, що надаються кандидатом на посаду стосовно членів сім'ї, близьких родичів та місця їх роботи.

Також для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів можна використовувати наступні шляхи: самовиявлення конфлікту інтересів, що характеризує добросовісність посадової особи, дотримання їм законодавства щодо запобігання корупції; залучення сторонніх осіб до виявлення конфлікту інтересів; виявлення конфлікту інтересів керівником, як запобіжний захід, що протистоїть використанню службовцем свого становища. В цій ситуації як засіб виявлення конфлікту інтересів можуть використовуватися службові викриття [74, с. 85].

На другій стадії – повідомлення про існування потенційного або

реального конфлікту інтересів особи, уповноважені на виконання функцій держави (п. 2 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про запобігання корупції») зобов'язані «не пізніше наступного робочого дня з моменту виявлення або з моменту, коли особа мала дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів повідомляти безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно» [50].

Отже при виконанні зазначеного обов'язку, а також з метою захисту своїх прав та інтересів, краще керуватися «Методичними рекомендаціям щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», затвердженим рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 839 від 29 вересня 2017 року [36].

Зазначимо, що заявляти про конфлікт інтересів рекомендується у письмовій формі, хоча форма заяви не передбачена. Однак письмова заява є документом, який підтверджує, що особа дійсно повідомила про наявність у неї конфлікту інтересів. Також письмове повідомлення дає можливість керівнику більш детально проаналізувати ситуацію, щоб обрати спосіб врегулювання конфлікту інтересів.

Підкреслимо: на цій стадії врегулювання конфлікту інтересів важливу роль має: добросовісність (обов'язок про повідомлення) та розуміння змісту умов конфлікту інтересів й форм можливої та допустимої поведінки. Також потрібне відмітити роль громадськості, яка теж має право на здійснення запобігання конфліктів інтересів та припинення зловживань з боку посадових осіб, шляхом «звернення до органів державної влади зі скаргами, подачі судових позовів, виступів у засобах масової інформації тощо» [6].

На третьої стадії запобігання наслідків конфлікту інтересів – застосовуються заходи щодо недопущення та уникнення дій особи в умовах

конфлікту інтересів. Заходи реалізуються самостійно особою, її керівником, або іншим уповноваженим на урегулювання конфлікту інтересів. На цієї стадії передбачається залучення третьої сторони, уповноваженої на врегулювання конфліктних ситуацій.

Зазначимо, що врегулювання конфлікту інтересів є єдиним заходом запобігання корупції. Особливістю заходу, є те, що він не передбачає активної поведінки самої посадової особи, а лише суб'єктів, уповноважених на реалізацію таких заходів.

Що стосується зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів, наголосимо, що після отримання повідомлення про існування у посадової особи конфлікту інтересів, керівник зобов'язаний протягом двох робочих днів після отримання повідомлення, повідомити підлеглого про прийняте рішення і вжити передбачені Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Згідно рекомендацій цей процес є вкрай відповідальним, адже невірний обраний захід може призвести не тільки до неефективного врегулювання конфлікту інтересів, а й до кваліфікації таких діянь керівника як неправомірних [36].

На думку дослідників, з якою ми погоджуємось, «запобігання негативних наслідків конфлікту інтересів може бути пов'язано з такими рішеннями як:

- 1) усунення посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів від виконання окремих завдань, дій, прийняття управлінських рішень або участі в їх прийнятті в умовах конфлікту інтересів;
- 2) здійснення зовнішнього контролю за виконанням посадовою особою, у якої наявний конфлікт інтересів, відповідних завдань, дій або прийняттям управлінських рішень;
- 3) обмеження доступу посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів, до певної категорії інформації;
- 4) перегляд об'єму службових повноважень посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів;

5) переведення посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів на іншу посаду;

б) звільнення посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів» [8, с. 12-13].

Вказані заходи мають свої особливості, а їх вибір залежить від умов в яких виник конфлікт інтересів. важливе значення для обрання того чи іншого заходу має вид конфлікту інтересів (потенційний або реальний); характер конфлікту інтересів (постійний або тимчасовий); суб'єкт прийняття рішення про його застосування (безпосередній керівник, або керівник відповідного органу); наявності (відсутності) альтернативних заходів врегулювання; наявності (відсутності) згоди особи на застосування заходу.

Що стосується усунення посадової особи, у якої наявний конфлікт інтересів, від виконання окремих завдань, здійснення певної управлінської діяльності, то рішення приймається керівником відповідного органу, на службі в якому перебуває особа. Наприклад, він може переглянути обсяг службових повноважень підлеглого, здійснити переведення особи на іншу посаду, або звільнити посадову особу, у якої реальний або потенційний конфлікт інтересів.

Отже здійснення зовнішнього контролю за виконанням посадовою особою, у якої наявний конфлікт інтересів, відповідних завдань, дій або прийняттям управлінських рішень застосовується за існування реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний або тимчасовий характер. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається керівником органу, в якому працює особа та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення. Форми зовнішнього контролю: перевірки працівником, що визначається рішенням керівника, дій, завдань посадової особи, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів; виконання особою завдань, дій, справ у присутності визначеного керівником органу працівника; участь уповноваженої особи Національного агентства з питань запобігання корупції в статусі спостерігача без права голосу.

Таким чином, аналіз порядку запобігання та врегулювання конфлікту інтересів є важливим для протидії корупційним проявам. Отже запобігання та врегулювання конфлікту інтересів дозволяє забезпечити своєчасне реагування на порушення законодавства посадовими особами.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що наявна нормативно-правова бази дає певні підстави стверджувати, що в Україні, попри розроблену концептуальну та нормативно-правову основу реалізації антикорупційної політики. Однак практичні механізми поки що повною мірою не працюють, по-перше, через відсутність політичної волі керівництва держави; по-друге, низький рівень координованості заходів державної антикорупційної політики.

2. Особливості антикорупційної політики в Україні реалізуються у взаємодії з іншими видами правової політики, а також в юридичних, морально-етичних нормах протидії корупції. А також у специфіці антикорупційної політики: суб'єктах, формах та методах реалізації. Найбільш широко правотворча форма антикорупційної політики, реалізується у великому обсязі ратифікованих міжнародних та прийнятих національних нормативно-правових актах. Її неефективність пов'язана з труднощами в реалізації законів.

Розділ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні

Для сучасної України корупція залишається однією з найважливіших проблем та серйозною перешкодою на шляху її європейського розвитку, і формування громадянського суспільства. Все – це вимагає розробки нових способів та методів боротьби з проявами корупції. Зокрема удосконалюється нормативно-правове регулювання антикорупційної діяльності, реалізуються заходи кримінально-правового характеру, спрямовані на боротьбу зі злочинами корупційної спрямованості, реформуються органи, діяльність яких спрямована на реалізацію важливих напрямів антикорупційної політики держави.

На думку дослідників О.Катукова і В. Солових «Національна антикорупційна політика може приймати багато різних форм», зокрема знаходити своє «вираження в антикорупційних стратегіях або подібних політичних документах», або в політиці прозорості і доброчесності або в реформах «які, як правило, розглядаються як неявні програми боротьби з корупцією» [23. с.78].

Однак удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні, на нашу думку має будуватися не тільки на шляху розробці нормативно-правових актів, але й комплексі взаємозалежних заходів профілактичної спрямованості, які теж є важливими складовими антикорупційної політики: наявність політичної волі з боку політичного керівництва; формування антикорупційної культури, складовими якої є створення атмосфери

нетерпимості до корупції; співпраця з громадянським суспільством у сфері боротьби з проявами корупції, підвищення авторитету та престижу державної служби, ролі засобів масової інформації у інформуванні результатів антикорупційної політики держави.

Так ст.13 «Конвенції ООН проти корупції» наголошує на: «посилення прозорості і сприяння залученню громадян до процесів прийняття рішень; забезпечення для громадськості ефективного доступу до інформації; здійснення заходів з інформування громадськості, які б сприяли створенню атмосфери нетерпимості до корупції; повагу, заохочення і захист свободи пошуку, отримання і поширення інформації про корупцію» [24]. Ми погоджуємось з висловлюванням Т. Кравченко, що «демократизація, відкритість влади, прозорість і зрозумілість для населення державних рішень, діяльності управлінського апарату, розвиток громадянського суспільства – найважливіші важелі подолання корупції» [31, с. 164].

Отже розглянемо запропоновані нами заході удосконалення антикорупційної політики, яка є «відповідною реакцією на корупційні процеси, які існують у певний період у державі та/або які прогнозуються в майбутньому» [17, с. 8]. Політична воля політичного керівництва є головною запорукою успіху в протидії корупції в нашій країні. Від неї залежить розробка й реалізація антикорупційної політики. Бажання влади проявляються в тому що в Україні створено «Комітет з питань антикорупційної політики», який працює над поправками до проекту Закону «Про основи державної антикорупційної політики на 2020-2025 роки», а також над змінами до Закону «Про запобігання корупції» [62, с. 63].

Також створено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) завданням якого є розробка й реалізація антикорупційної стратегії шляхом виконання програми «Державна антикорупційна програма з виконання антикорупційної стратегії». Програма розробляється НАЗК та затверджується Кабінетом Міністрів строком на п'ять років, оскільки «Комітет з питань антикорупційної політики» підтримав рішення відійти від

ухвалення щорічних антикорупційних програм.

Також «Комітетом з питань антикорупційної політики» було прийнято рішення передбачити у законопроекті громадське обговорення державної програми та її погодження з НАЗК.

При НАЗК, як консультативно-дорадчий орган створено координаційну робочу групу з питань антикорупційної політики. Співголовами якої є Голова НАЗК та Міністр Кабінету Міністрів. Також до складу групи входять представники органів, які є виконавцями Програми та народні депутати за згодою. Персональний її склад затверджує Кабінет міністрів [36, с.64].

Основне завдання координаційної робочої група з питань антикорупційної політики – сприяння координації дій органів виконавчої влади щодо реалізації антикорупційної стратегії, виконання заходів Програми щодо виконання Антикорупційної стратегії, підготовка пропозицій щодо формування реалізації державної антикорупційної політики, у тому числі щодо вдосконалення нормативно-правової бази.

Антикорупційна стратегія основою якої є п'ять основних принципів передбачає кроки та заходи, що дадуть результат. До них треба віднести:

- оптимізацію функцій органів державної влади та усунення в їх діяльності дублювання функцій та повноважень;
- цифрову трансформацію реалізації повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування та повне відкриття даних;
- зручні та законні послуги;
- невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення та виховання у громадськості нетерпимості до корупції;
- утвердження культури доброчесності та повагу до верховенства права.

Така діяльність призвела до внесення поправок в Закон «Про запобігання корупції»: корупційними правопорушеннями були визнані дії фізичних і посадових осіб, що представляють юридичну особу, при наданні та пропозиції неправомірної вигоди службовцю; внесені правки щодо

кримінально-правових санкцій, які повинні надавати попереджувальні впливи при дотриманні принципу кримінальної відповідальності; у фінансовому плані визначено обов'язково подання декларації не лише про майно, доходи, а й про витрати, а також про зобов'язання фінансового характеру; обґрунтована доцільність створення спеціалізованого правоохоронного органу або підрозділу, що повинен здійснювати протидію корупції; запропоновано відкоригувати діяльність Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, який повинен формувати адміністративні важелі подолання корупції; налагодити інтернаціональне співробітництва в зв'язку з поширенням міжнародної корупції.

Зазначимо, що більшість законодавчих ініціатив, які знайшли своє відображення в Законі, мають профілактичний характер.

Отже основними напрямками реформування і вдосконалення концепції протидії корупції в Україні на сьогодні є реформування:

- державної політики з протидії та запобігання корупції з відповідними органами (реформування концепції адміністративно-правового забезпечення протидії корупції з урахуванням рекомендацій міжнародних інституцій і створення належної нормативно-правової бази);
- виборчого законодавства і процедури виборів в Україні (фінансування виборів, партій, незалежний аудит поточної та передвиборчої звітності партій, прозорість цього процесу);
- інституту взаємодії громадськості з органами державної влади щодо протидії корупції (удосконалення концепції протидії корупції, на шляху оптимізації органів, які здійснюють протидію корупції. Наприклад, поряд з Національною радою антикорупційної політики – існує Національне агентство з питань запобігання корупції, яке є органом виконавчої влади, має спеціальний статус і тому на нього покладено реалізацію антикорупційної стратегії України, але наскільки доцільно існування обох цих органів, які по суті дублюють один одного);

- законодавства, що стосується державної служби та служби в органах місцевого самоврядування (створення ефективної публічної служби,);
- представництва приватних інтересів в органах державної влади, створення прозорої системи лобіювання (лобізм в Україні має тісний зв'язок влади і бізнесу. Однак концепція лобізму в Україні не розроблена. Для створення ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в нашій державі необхідно створити окремий закон з цього приводу);
- існуючої системи е-урядування, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у систему суспільно-політичних відносин;
- інституту державних органів, які займаються питанням конфіскації майна, придбаного шляхом вчинення корупційних діянь (реформування проблеми з майном, придбаним шляхом вчинення корупційних діянь. В державі поки що не існує окремого органу, який би займався розшуком і конфіскацією майна, яке було придбано і приховано в результаті вчинення корупційних дій).

Отже, вдосконалення концепції адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні має проходити в рамках прийнятої антикорупційної стратегії з урахуванням міжнародних стандартів і наукових напрацювань минулого. Варто підкреслити, що існування концепції адміністративно-правового забезпечення як сукупності вихідних положень і ідей поки в Україні не знайшло свого відображення у вигляді окремого нормативно-правового акту. Часто дані ідеї закріплюються в загальнодержавних стратегіях, які стосуються не тільки адміністративно - правового забезпечення, а й економічного, часто політичного і кримінально - правового.

У зв'язку з викладеним, представляється доцільним при організації боротьби з протиправною поведінкою, що розглядається, орієнтуватися на позитивний зарубіжний досвід встановлення жорстких обмежень до осіб, які

перебувають на публічній службі і володіють владними повноваженнями, заснований на положеннях ряду міжнародно-правових документів.

Особлива увага має бути приділена створенню дієвих механізмів:

- попередження, виявлення та усунення обставин, що сприяють корупції та зловживанням на державній службі;
- підконтрольності та відкритості системи державної служби громадянському суспільству, що включають використання сучасних інформаційних технологій у діяльності державних органів та державних службовців;
- підвищення транспарентності держави, формування дієвих механізмів зворотного зв'язку для взаємодії з громадянами та структурами громадянського суспільства.

Що стосується антикорупційної культури, то вона розуміється, як «певні ціннісні установки і здібності, спрямовані на прояв активної громадянської позиції щодо корупції. Володіння антикорупційною культурою включає знання про шкоду корупції для добробуту і безпеки суспільства, а також небажання людини миритися з проявами корупції та прагнення до усунення цього негативного явища» [20, с. 256].

Отже запровадження антикорупційної культури пов'язано зі створенням атмосфери нетерпимості до будь-яких проявів корупції. Підкреслимо, що це одне із найскладніших завдань, тому щоб уникнути конфліктів інтересів, корупційних ризиків та корупційних дій загалом, важливо культивувати антикорупційну культуру всередині власних організацій.

На нашу думку, антикорупційна культура є формуванням стійких уявлень про службову етику, засновану на підтримці авторитету та репутації державного органу та організації, в якій людина здійснює свою діяльність, на дотриманні вимог до службової поведінки. Інструментом її запровадження є Кодекси професійної етики, а також система заходів матеріального та морального стимулювання антикорупційної поведінки; якість підготовки та

перепідготовки кадрів, їх морально-етичне виховання, коли дача хабарів посадовим особам або обман держави сприймаються як протизаконні дії.

Світовий досвід показує, що корупція може вразити будь-які державні організми, проте можливість перемогти корупцію безпосередньо залежить від того, наскільки сильним є імунітет суспільства до цього вірусу.

Ще важливим напрямом реалізації антикорупційної політики в Україні є інститути громадянського суспільства. Під громадянським суспільством ми розуміємо визначення, що дано Генеральною Асамблеєю ООН: «асоціації громадян (поза межами сім'ї, друзів, уряду й бізнесу), що зв'язали себе добровільними відносинами задля просування своїх інтересів, ідей та ідеології» [91].

Громадськість у сфері протидії корупції повинна розуміти, що вона має право і реальні можливості домагатися від чиновників прозорості та підзвітності. Така форма взаємостосунків із приводу запобігання та протидії корупції, дуже важлива, тому що чиновники, які становлять державний апарат, є працівниками, найнятими на гроші громадян-платників податків, а тому зобов'язані відповідати громадському контролю за доручену роботу. Відсутність реального громадського контролю створює сприятливі умови для безвідповідальності державних службовців.

Очевидно, що держава без підтримки суспільства не зможе перемогти корупцію. Саме тому громадськість повинна зайняти активну громадянську позицію та стати реальним партнером держави у протидії корупції. На нашу думку, підтримка владою інститутів громадянського суспільства є важливим фактором у визначенні та мінімізації корупційних проявів. Залучаючи громадські організації до повноцінної співпраці в боротьбі з корупцією, держава отримує шанс підвищити довіру громадян до влади.

Для того, щоб сформувати в суспільстві атмосферу нетерпимості до корупції, необхідно реалізувати комплекс заходів, складовими якого є: правова освіта громадян, формування у них активної громадської позиції, залучення до системи громадського контролю за діяльністю держслужбовців.

Розвиток партнерства держави та громадських організацій у справі профілактики корупції та формування антикорупційної культури у суспільстві можливий при створенні та зміцненні таких форм взаємодії як: створення громадських наглядових рад при органах державної влади та місцевого самоврядування з підвищеними ризиками корупційних проявів; встановлення взаємодії з громадськими об'єднаннями, чия діяльність спрямована на боротьбу з корупцією, у тому числі шляхом їхнього підключення до процесу моніторингу за динамікою корупції в даному органі; залучення підприємницьких структур (через асоціації малого та середнього бізнесу, галузеві спілки підприємців) до участі в антикорупційних програмах окремих органів державної влади та місцевого самоврядування, а також у антикорупційній державній політиці в цілому.

Громадські організації здатні сприяти органам державної влади у вирішенні таких завдань, як підвищення обізнаності суспільства про причини корупції та соціальної та економічної шкоди, що наноситься нею, а також формування нетерпимості суспільства до цього явища; активну участь у розробці та реалізації ініціатив та проведенні реформ щодо зниження рівня корупції; популяризація таких принципів, як професійна чесність, прозорість, підзвітність та верховенство закону у структурах влади та в суспільстві; здійснення моніторингу та контролю за дотриманням законності у діяльності органів влади та місцевого самоврядування та прийняття рішень суспільної значущості; сприяння проведенню реформ у системі прийняття державних рішень суспільної важливості для забезпечення прозорості, ясності та недвозначності діяльності органів влади на користь суспільства та за участю громадян; сприяння співпраці заінтересованих сторін у антикорупційних зусиллях, включаючи координацію дій організацій громадянського суспільства з органами влади.

Підвищення авторитету та престижу державної служби є важливим етапом у протидії корупції. Необхідно позбавлятися поширення у громадськості міфу про те, що у владі «усі крадуть і усі беруть», який

створює стимули для поширення терпимого ставлення до корупції. Для цього потрібна розробка і реалізація комплексної програми «репутаційного характеру», спрямованої на підвищення авторитету та престижу державної служби.

Такими заходами можуть виступати: запровадження професійних конкурсів, нагород за чесність та професіоналізм; підтримка зусиль недержавних організацій щодо створення системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування з широким інформуванням громадськості не лише про негативні, а й про позитивні факти.

Формування антикорупційної культури громадян має починатися у ранньому віці через просвітницьку роботу в школах та вищих навчальних закладах. Про це наголошує ст. 13 «Конвенції ООН протидії корупції» «кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей та відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього законодавства, для сприяння активній участі окремих осіб та груп за межами публічного сектору, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції та боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин та небезпечного характеру корупції, а також створюваних нею загроз» [24].

Надзвичайно важлива роль у реалізації антикорупційної політики і формуванні антикорупційної культури відводиться засобам масової інформації (ЗМІ), що піднімають громадськість по тривозі при виявленні проблем масштабного характеру. Згідно Конституції України, кожен має право «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб, при цьому цензура заборонена» [25].

Саме ЗМІ які відображають результати антикорупційної політики держави та суспільства, здійснюють інформаційний супровід антикорупційних заходів, інформують громадян про їхні права. Громадяни

повинні знати свої права, і реалізовувати їх згідно із законом, якщо вони порушуються. ЗМІ інформують громадськість, звертають їх увагу до проявів корупції. Формують громадську думку відносно цих подій та проблем [63, с. 77]. На нашу думку, ЗМІ є активним учасником суспільно-політичного життя, вони не тільки інформують громадськість про державну антикорупційну політику органів публічної влади, а й спроможні формувати громадську думку до подій, що відбуваються в державі.

Ми погоджуємось з думкою, що ЗМІ – це не тільки «безпосередній засіб викриття корупційних правопорушень, але й певний превентивний засіб проти корупції, інститут формування умов, у яких корупція має менше шансів на процвітання» [43, с.76].

Таким чином, удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні може бути лише за умови її системності. Тобто антикорупційна політика повинна розглядатися, як система взаємопов'язаних пріоритетів та заходів боротьби з корупцією, що включають політичні, організаційно-правові, ідеологічно-культурні компоненти: політичне керівництво, антикорупційну культуру, громадянське суспільство, авторитет та престиж державної служби, засоби масової інформації. Реалізація в комплексі перерахованих заходів сприяє створенню в суспільстві атмосфери нетерпимості до проявів корупції.

3.2. Пропозиції та рекомендації щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні

Корупція – складне різнопланове явище, що торкається як державних службовців, і простих громадян. Корупція, як негативне соціальне явище існує, по-перше, на побутовому рівні (в системі ЖКГ, освіти, медицини) тобто в справах, з якими людина стикається щодня у процесі своєї

життєдіяльності; по-друге, на рівні взаємовідносин з владою, де власні інтереси державних службовців переважають над державними (професійна корупція: отримання вигідних замовлень, бізнес-проектів, система відкатів і т. д.); по-третє, в судовій системі, що підриває довіру до закону. Тобто проблема корупції в країні торкається всіх.

Корупція небезпечна для українського суспільства, тому що стримує розвиток в Україні громадянського суспільства та загрожує суверенітету й національній безпеці, негативно впливає на розвиток суспільних відносин, ускладнює економічний та соціально-політичний розвиток суспільства забезпечуючи пріоритет приватних інтересів над суспільними і державними. Необхідно визнати, що навіть після застосування різних заходів карального, профілактичного характеру, корупція як соціальне явище зберігається.

Ми погоджуємось з А. Гаман, що «знищити її повністю як соціальне явище неможливо. Реальною метою антикорупційної політики можуть бути зменшення рівня та локалізація корупції в суспільстві, зміна її характеру, обмеження її впливу на соціально-політичні та економічні процеси» [10].

На сьогодні серед вчених існують різні погляди на проблему боротьби з корупцією. Одні звертають увагу на те, щоб протидіяти корупції потрібно зробити багатосторонній аналіз цього явища. Висвітлити його внутрішню сутність, масштаби, динаміку, структуру, на основі чого визначити напрями протидії та боротьби з корупцією. Інші вважають, що корупція як соціальне явище, еволюціонує, пристосовуючись к сучасному розвитку суспільства, а тому щоб ефективного протидіяти корупції необхідна консолідація суспільства і влади в боротьбі з нею. Треті – визнаючи, що корупція виникає в сфері економіки, щоб забезпечити пріоритет приватних інтересів сприяє появі та розвитку певних негативних явищ і процесів: порушує механізм чесної ринкової конкуренції; неефективний розподіл коштів державного бюджету; підриває авторитет держави і у взаємовідносинах з іншими країнами; сприяє виникненню тіньової економіки, розвитку організованої злочинності.

Однак всі погоджуються, що для того щоб протидіяти корупції в сучасному суспільстві потрібне з'ясувати причини, що її породжують. Причинами корупції є наступні: відсутність прозорості у роботі державних органів; величезна система звітності, яка гальмує розвиток економічних відносин; неефективна кадрова політика держави; можливість просування по службі незалежно від дійсних результатів роботи державних службовців.

На нашу думку корупція є наслідком політичних, соціальних та економічних проблем в країні. Саме їх вирішення може сприяти зменшенню проявів корупції. Тобто зменшити і обмежити корупцію можна лише шляхом вирішення проблем, що породжують її; а вирішенню цих проблем буде сприяти протидія корупції в усіх напрямках.

До загальних проблем, що породжують корупцію, відносяться ті, які властиві країнам, що перебувають у стадії переходу від надмірно централізованої до соціально-орієнтованої ринкової економіки.

До них відносяться:

- проблеми подолання спадщини тоталітарного періоду; економічний занепад та політична нестабільність;
- нерозвиненість та недосконалість законодавства;
- неефективність інститутів влади;
- слабкість громадянського суспільства, відрив суспільства від влади;
- невикоріненість демократичних політичних традицій;
- нерозвиненість правової свідомості населення та його поінформованості;
- поява умов демократії за відсутності у суспільстві людей, здатних грамотно їх сприйняти та скористатися задля загального блага;
- несумлінна конкуренція на сформованих ринках міжнародних систем виробництва та споживання;
- наявність політично обумовленої системи «подвійних

стандартів» до країн та виробників;

- не входження країн у структуру СОТ;
- сприйняття, в окремих колах, демократії як вседозволеності, всупереч розумінню її як системи взаємовідповідальності всіх елементів суспільства один перед одним у процесі руху до єдиної мети;
- недоліки в системі економічного аналізу доцільності, прибутковості та повноти контролю за виконанням та окупністю державних проектів;
- недоліки у роботі контролюючих державні органи;
- недоліки у системі патентної та ліцензійної діяльності, захисту інтелектуальної власності;
- недоліки в системі підготовки грамотних управлінців господарського механізму в умовах ринкової економіки;
- недостатня прозорість у сфері фінансування та діяльності громадських організацій та політичних партій.

Отже корупція в нашому суспільстві має достатньо поширення та вкорінення в суспільних відносинах і в державній системі загалом, завдяки відсутності системності в її виявленні та протидії. Її існування пов'язана з непрозорою діяльністю органів державної влади; відсутністю політичної волі щодо протидії корупції та неефективною участю у цій роботі правоохоронних структур; неефективністю дозвільно-регуляторної системи; впливу олігархічних груп на прийняття державних рішень та процедуру кадрових призначень; нерегульованістю конфлікту інтересів; порушенням правил професійної етики на публічній службі; низьким рівнем забезпечення захисту прав власності; недотримання законодавства у сфері боротьби з корупцією, і суперечливою діяльністю судової системи у цьому напрямі; відсутність публічного контролю за доходами вищих посадових осіб держави, та ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні й реалізації антикорупційної політик [33].

Саме для покращення результатів протидії корупції треба об'єднати зусилля влади й суспільства, тобто боротися з корупцією треба спільними зусиллями. Враховуючи все це пропонуємо наступні заходи (механізми) щодо ефективної протидії корупції:

1) організація системної державної антикорупційної політики спрямованої на розбудову антикорупційної культури;

2) спільна робота державних, правоохоронних органів з інститутами громадянського суспільства спрямована на регулювання суспільних відносин, консолідацію різних соціальних груп у справах протидії корупції;

3) формування й розвиток антикорупційної культури в суспільстві, а також негативного ставлення до корупції у всіх її проявах, створення атмосфери «громадського засудження» корупційних проявів, запровадження громадського контролю та його вплив на ймовірні корупційні прояви;

4) розробка системи антикорупційних стандартів (попередження корупції), вдосконалення системи надання державних послуг;

5) розвиток принципу транспарентності діяльності державних органів (забезпечення доступу громадян до інформації про діяльність органів державної влади відповідно до законодавства);

6) залучення засобів масової інформації та забезпечення їх незалежності. Прямий, або відчутний вплив ЗМІ на корупційні правопорушення, роз'яснення застосування законів, які врегульовують проблему, яку й висвітлюють засоби масової інформації і т.д. [43, с.76];

7) підвищення правосвідомості громадян, рівня правової культури за допомогою правового виховання. Саме громадяни є «тією силою, яка здатна розірвати коло системної корупції у державі», як наголошує В. Ортипський без «підтримки, взаємодії з інститутами громадянського суспільства, антикорупційна діяльність органів державної влади видається малоефективною» [43, с. 75].

8) організація дієвого соціального (громадського) контролю за діяльністю органів державної влади, посадових осіб. Зрозуміло, що

«громадський контроль необхідно сприймати максимально широко. Він містить у собі різноманітні форми участі громадян у протидії корупції: громадську експертизу рішень органів влади, антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, оцінювання регулювального впливу, участь у контролі за витратами бюджетних коштів та за достовірністю декларацій держслужбовців тощо» [4, с.69].

Отже в умовах євроінтеграції, що стає причиною політичних, економічних та соціальних змін, надмірної корумпованості українського суспільства, основним напрямом нової антикорупційної політики держави є запобігання корупції, тому що європейською спільнотою корупція визнана однією з перешкод на шляху інтеграції України в європейський простір.

Вважаємо, що до заходів (механізмів) щодо запобігання ї протидії корупції потрібне запропонувати виховні та просвітницькі заходи. Виховання громадян, формування у їх свідомості нетерпимості до корупції, та її осуду, як зазначає О. Костенка зможе забезпечити подолання корупції [29, с. 8].

Виховні, просвітницькі заходи повинні сприяти формуванню у свідомості державних службовців, посадових осіб морально-етичних установок та переконань, спрямованих на сумлінне, компетентне, результативне і відповідальне виконання державними службовцями посадових обов'язків. На нашу думку такі заходи будуть сприяти підвищенню довіри суспільства до державних службовців, покращенню авторитету публічної служби, формування високої культури спілкування та поваги до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Отже удосконалення антикорупційної політики в Україні повинна здійснюватиметься комплексно та скоординовано, щоб створити в українському суспільстві партнерські відносини між державою та населенням у сфері запобігання корупції. Наступними рекомендаціями, які можна запропонувати у протидії корупції та зниженню її рівня є: судова реформа та подолання проявів корупції у системі правосуддя; співпраця і координації дій з міжнародними антикорупційними організаціями, яка «має

бути розумною та виваженою, помірною та без шкоди для населення» [72, с. 70].

Таким чином, найважливішими заходами в процесі удосконалення антикорупційної політики в Україні є активна діяльність владних інститутів та інститутів громадянського суспільства за допомогою мас-медіа, інтернет-ресурсів, тобто з урахуванням використання різних комунікативних засобів, що спрямовані на формування в соціумі антикорупційного світогляду, розвиток антикорупційної свідомості та антикорупційної культури суспільства.

Висновки до 3 розділу

1. Доведено, що удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні може бути лише за умови її системності та створення в суспільстві атмосфери нетерпимості до будь-яких проявів корупції.. Дано визначення антикорупційної політики, як системи взаємопов'язаних пріоритетів та заходів запобігання і протидії корупції, що включають політичні, організаційно-правові, ідеологічно-культурні компоненти: політичне керівництво, антикорупційну культуру, громадянське суспільство, авторитет та престиж державної служби, засоби масової інформації, формування дієвих механізмів зворотного зв'язку у взаємодії органів державної влади з громадянами та структурами громадянського суспільства. . Обґрунтовано, що реалізація вказаних заходів сприяє створенню в суспільстві атмосфери нетерпимості до проявів корупції.

2. Визначено найважливіші заходи в процесі удосконалення антикорупційної політики в Україні: активна діяльність органів державної влади та громадянського суспільства, які є важливими суб'єктами реалізації антикорупційної політики в Україні, за допомогою мас-медіа, інтернет-

ресурсів, тобто з урахуванням використання різних комунікативних засобів, що спрямовані на формування в соціумі антикорупційного світогляду, розвиток антикорупційної свідомості та антикорупційної культури суспільства.

ВИСНОВКИ

У ході написання магістерської роботи, були розглянуті основні форми та механізми антикорупційної політики в Україні. Зроблено аналіз системи антикорупційного законодавства обґрунтована роль інститутів громадянського суспільства у протидії корупції, запропоновано шляхи удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні. Що дало змогу зробити наступні висновки:

1. Охарактеризована проблема корупції в нашій державі, як реальна загроза правам і свободам людини та громадянина, верховенству права та демократії, правопорядку та соціальній справедливості, сталому економічному розвитку країни. Доведено, що на сьогоднішній день відсутні системні наукові дослідження і нормативно-правові обґрунтування щодо визначення суті та змісту поняття протидії корупції в системі державного управління, не визначені його детермінанти, відсутня єдина класифікація їх видів, а також поза увагою залишаються питання удосконалення системи антикорупційної політики.

2. Здійснено аналіз термінології, надано власне визначення поняття «корупції у системі державного управління», розкрито її зміст, детермінанти та структуру. Дано визначення антикорупційної політики держави, як складової державної політики. Метою якої є протидія навмисному використанню держслужбовцями, посадовими особами місцевого самоврядування наданої їм влади з метою задоволення особистих чи групових інтересів на шкоду інтересам суспільства, держави та людей. Сучасні виклики, які стоять перед нашою державою диктують необхідність розглядати антикорупційну політику (протидію корупції), як одну з основних функцій держави.

3. Проаналізована наявна нормативно-правова основа реалізації антикорупційної політики в Україні. Доведено, що в Україні існує достатньо

розгалужена система нормативно-правових актів, які є основою антикорупційної політики. Недоліками, що заважають її ефективній реалізації є:

по-перше, відсутність політичної волі керівництва держави;

по-друге, низький рівень координованості між суб'єктами, що задіяні в реалізації державної антикорупційної політики;

по-третє недостатня залученість інститутів громадянського суспільства в процес протидії корупції. Що призводить до того, що законодавство виявляється неефективним, а рівень корупції в Україні залишається високим.

4. Визначено особливості антикорупційної політики в Україні, яка будується на юридичних, морально-етичних нормах, суб'єктах, формах та методах її реалізації. Найбільш широко правотворча форма антикорупційної політики, реалізується у великому обсязі ратифікованих міжнародних та прийнятих національних нормативно-правових актах, але це не збільшує ефективність її реалізації.

5. Визначені напрями запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в органах влади. Підкреслено, що одним із найважливіших завдань, щоб уникнути конфлікту інтересів, корупційних проявів та корупційних дій є запровадження в суспільстві та органах державної влади антикорупційної культури. Антикорупційна культура в органах влади – це формування стійких уявлень про службову етику, засновану на підтримці авторитету та репутації державного органу, в якому посадова особа здійснює свою діяльність. Інструментом її запровадження є Кодекси професійної етики, а також система заходів матеріального та морального стимулювання антикорупційної поведінки; якість підготовки та перепідготовки кадрів, їх морально-етичне виховання, коли дача хабарів посадовим особам або обман держави сприймаються як протизаконні дії.

6. Обґрунтовано, що удосконалення реалізації антикорупційної політики в Україні можливо лише за умови її системності. Тому що антикорупційна політика – це система взаємопов'язаних пріоритетів та

заходів запобігання і протидії корупції, що включають політичні, організаційно-правові, ідеологічно-культурні компоненти: політичне керівництво, антикорупційну культуру, громадянське суспільство, авторитет та престиж державної служби, ЗМІ. Все це сприяє створенню в суспільстві атмосфери нетерпимості до проявів корупції.

7. Запропоновано пропозиції та рекомендації щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні, основними з яких є: активна діяльність (взаємодія) органів державної влади, інститутів громадянського суспільства спрямована на формування в соціумі антикорупційного світогляду, розвиток антикорупційної свідомості та антикорупційної культури суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна політика в Україні. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorupcion/lectures/lecture7.html>
2. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навч. посіб. / І. С. Бондар [та ін.] ; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Ліра-К, 2016. – 192 с.
3. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. Національне агентство з запобігання корупції. 54 с. URL: <http://www.radakmu.org.ua/file/Antykorupciyna%2520strategia.doc>
4. Басанцов І. В. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія / І. В. Басанцов, О. О. Зубарева. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 113 с.
5. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – К. : Ін Юре, 2014. – 5 64 с.
6. Василевська Т. Е. Конфлікт інтересів на державній службі: етичні аспекти // Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. 2014, Вип. 1 (1). URL : <http://nationalecurity.org.ua/2015/04/29/konflikt-interesiv-na-derzhavnijj-sluzhbi-etichni-aspekti>
7. Визначення корупційних ризиків та запобігання їм у діяльності органів ДПС України: проблеми теорії та практики : монографія / [В. В. Лисенко, П. І. Заруба, С. І. Федчук, О. С. Задорожний, О. М. Москаленко] // Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т ДПС України, Нац. акад. прав. наук України, НДІ фін. права. – К. : Алерта, 2010. – 222 с.
8. Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні. Київ, 2013. 57 с.
9. Гайдук А.В. Запобігання конфлікту інтересів на публічній службі: проблеми законодавчого врегулювання // Вісник Академії адвокатури

України. 2013. № 1(26). С. 101-107.

10. Гаман П. І. Антикоруційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку / П. І. Гаман. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. - № 10. – Режим доступу:

http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf

11. Гаращук В.М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : [монографія] / В.М. Гаращук, А.О. Мухатаєв. - Х. : Право, 2010. - 144 с

12. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : автореф. дис ... д-ра юрид. наук / В. Д. Гвоздецький. – Київ, 2015. – 39 с.

13. Гришина Н.В., Ростовська К.В. Державна антикоруційна політика як адміністративно-правова категорія. Юридичний науковий електронний журнал. № 11/2021. С. 31-33. http://www.lsej.org.ua/11_2021/4.pdf

14. Грищук М. Політика України у сфері запобігання і подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. Актуальні проблеми правознавства. 2 (26)/2021. <file:///D:/%D0%AE%D0%B4%D1%96%D0%BD/1203-2435-1-SM.pdf>

15. Гудков Д. В. Конфлікт інтересів та шляхи його врегулювання в національному законодавстві // Право і суспільство. 2014. № 1-2. С. 124-128.

16. Державна антикоруційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка. К. : Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

17. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.

18. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

19. Запобігання корупції у приватному секторі : монографія / [Б.М. Головкін, В.С. Батиргарєєва, О.В. Новіков та ін.] ; за заг. ред. Б.М. Головкіна. – Харків : Право, 2020. – 286 с.
20. Запобігання та протидія корупції. Навчальний посібник. За редакцією професора А.М. Михненка. 4-те видання. Київ ДННУ «Академія фінансового управління» 2013. – 672 с.
21. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-zarezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>
22. Індекс сприйняття корупції-2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpi.ti-ukraine.org/#>.
23. Катуків О.А., Соловух В.П. Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються). Державне будівництво. № 2(32). 2022. – С. 77-91
24. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : від 31.10.2003// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
25. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
26. Корупція в Україні – не політика. Монографія / Журавський В.С., Михальченко М.І., Михальченко О.М. – К.: Фенікс, 2007. – 408 с.
27. Корупція у цифрах: як змінюється кількість покараних, оцінка українців і місце у рейтингах. Слово і діло. Аналітичний портал. 23 липня 2021. <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/23/infografika/suspilstvo/korupczyia-cyfrax-yak-zminuyetsya-kilkist-pokaranyh-oczinka-ukrayincziv-misce-rejtynhax>
28. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.
29. Костенко О. М. «Людський фактор» - основний антикорупційний засіб // Часопис Київського університету права. 2014, № 4. С. 8-11.

30. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с.
31. Кравченко Т. А. Особливості формування комплексного механізму протидії корупції в органах місцевого самоврядування в Україні / Т. А. Кравченко // Держава та регіони. Сер. Держ. упр. – 2012. – Вип. 2. – С. 164-168.
32. Мазур І. І. Детінізація економіки в контексті економічної безпеки України / Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. Київ, 2004. Вип. № 4. 292 с.
33. Маркеева О. Д. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21-1440595448.pdf>
34. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. - 400 с.
35. Мельченко В. І. Корупція у вищих навчальних закладах. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. 2021. С.37-43.
36. Методичні рекомендації щодо виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у посадових осіб ДП «НАЕК «Енергоатом». URL : http://www.energoatom.kiev.ua/files/file/metodichka_konfl_kt_nteres_v.pdf
37. Милосердна І. М. Участь громадянського суспільства у протидії корупції: досвід країн центрально-східної Європи. «ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ»3. 2019. С. 37-43.
38. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політолог. наук: спец. 23.00.02. “Політичні інститути та процеси (політичні науки)” / Є. В. Невмержицький. – К., 1999. – 19 с.
39. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки,

механізми протидії: [монографія]. – К., 2008. – 368 с.

40. Новак А. Національна антикорупційна політика: теоретико-методологічні засади формування та реалізації : монографія. Дніпро : Моноліт, 2018. 360 с.

41. Новак А. Формування та реалізація національної антикорупційної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. Науковий вісник. “ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ”. – Вип. 18/19 – 2016/2017. https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26702/150942-tekststatti-326316-1-10-20181213_0.pdf

42. Олешко О. О. Особливості управління конфліктом інтересів у сфері державної служби // Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 1(24). С. 254-265.

43. Ортинський В.Л. Роль громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. Європейські перспективи № 3, 2020 С. 75-80.

44. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). Разумков центр. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r>

45. Петрашко С. Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право». Київ, 2012. 20 с.

46. Попело О., Іванова Н. Формування та реалізація антикорупційної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 3(27), 2021. – С. 29-36. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/252781/250096>

47. Про боротьбу з корупцією : закон України від 05.10.1995 № 356/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80> .

48. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України

від 24 лют. 2022 р. № 2102IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20tfText>.

49. Про державну службу : закон України від 16.12.1993 № 3723-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3723-12> .

50. Про запобігання корупції: Закон України від 14. жовтня 2014 № 1700VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. ст. 2056.

51. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Офіційний вісник України. – 2011. - № 44. – Ст. 1764.

52. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки: указ Президента України від 24.04.1998 № 367/98 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=367/98> .

53. Про Концепцію подолання корупції в Україні “На шляху до доброчесності” : указ Президента України від 11.09.2006 № 742/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=742/2006> .

54. Про правовий режим воєнного стану : Закон від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19tfText>.

55. Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції : закон України від 18.10.2006 № 251-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=251-16>.

56. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: закон України від 16.03.2005 № 2476-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052476.html.

57. Про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO): угода від 05.05.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_145.

58. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – Режим

доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

59. Про схвалення Зasad антикорупційної політики : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1688-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/243284567>

60. Проект Закону «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» URL: [https:// www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html](https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html)

61. Прохоренко О. Я. Організаційно-правові аспекти та стан протидії корупційним проявам у системі державної служби України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): науково-практичний журнал. 2002. № 6. – С. 35-44.

62. Прохоренко О. Я. Прояви корупції - загроза національній безпеці України. Науковий вісник НАВСУ : зб. наук. праць. – Київ, 2002. – Вип. 3. – С. 61-64.

63. Радченко О. В., Погорелий С. С. Моделювання інформаційної взаємодії між органами публічної влади та суспільством // Державна політика. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2012. – С. 77-81.

64. Ревак О. І. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів, 2011. 220 с.

65. Ростовська К.В. Історичні аспекти виникнення корупції. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. 2015. Вип. 20. С. 85–87.

66. Сахань О. М. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади, 2015. С. 112-129. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14588/1/Sahan_112-129.pdf

67. Терешук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Одеса, 2000. – 177 с.

68. Ткаченко О.В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. – Київ, 2008. – 208 с.

69. Трепак В. М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми : монографія / Віктор Миколайович Трепак ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; ред. Мар'яна Михалюк. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 442 с. : табл.

70. Україна піднялася у рейтингу сприйняття корупції. Слово і діло. Аналітичний портал. 31 січня 2023, <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/31/novyna/suspilstvo/ukrayina-pidnyalasya-rejtynhu-spryjnyattya-korupczyi>

71. Українська корупція вже давно турбує американських чиновників, аж до президента Джо Байдена, — Politico. Високий Замок. 2023. <https://wz.lviv.ua/world/498596-ukrainska-koruptsiia-vzhe-davno-turbuie-amerykanskykh-chynovnykiv-azh-do-prezydenta-dzho-baidena-politico>

72. Хабарова Т.В. Адміністративно-правові засади протидії корупції: зарубіжний досвід // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. 2014. № 6-1. Т.3. С. 67-70.

73. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 4.11.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?reg=994_102.

74. Шатрава С. О. Дослідження способів врегулювання конфлікту інтересів в діяльності органів Національної поліції України // Актуальні проблеми національного законодавства // матер. всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю. Кіровоград, 2016. С. 84-86.

75. Шатрава С. О. Мінімізація корупційних ризиків під час прийняття кадрових рішень в діяльності органів Національної поліції // Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 4. С. 113-115.

76. Шатрава С. О. Сутність принципів управління конфліктами інтересів в діяльності органів Національної поліції України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 36. Т. 2. С. 69-71.

77. Шевченко О. В. Проблемні аспекти боротьби з корупцією в

правоохоронних органах України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik_06_12.pdf.

78. Яценко Н. Корупція: термін і поняття. Культура слова. №87. 2017. – С. 200-208.

79. Brunetti, A. and Weder, B. A free press is bad news for corruption. *Journal of Public Economics* 87. 2003. – С. 1801–1824.

80. Encyclopedia Britannica // <https://www.britannica.com/topic/corruption-law>

81. Friedrich C.J. *The pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy and Propaganda*. – N.Y.: Harper & Row, 1972. – 482 p.

82. *Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank// PREM Network*, The World Bank, Washington, D.C., September 1997, p. 44. URL: www.U4.no

83. Huntington S. *Political order in changing societies*. – New Haven: Yale University Press, 1968. – 488 p

84. Jens Chr. Andvig and Odd-Helge Fjeldstad. *Research on Corruption. A policy oriented survey*. Commissioned by NORAD. Final report, December. 2000.

85. Klitgaard R. E. Ronald MacLean-Abaroa and H. Lindsey Parris, *Corrupt cities - a guide* to cure and prevention. Oakland CA/Washington DC. 1996.

86. Nye J. *Corruption and political Development: a cost-benefit analysis // The American Political Science Review*. – 1967. - №2. – P.417-427.

87. Report from the Commission to the Council and the European Parliament sixth progress report on the implementation by Ukraine of the action plan on visa liberalization. URL: <https://bit.ly/30TTUa2>

88. Simon D., Eitzen D. *Elite Deviance*. – Ed. 3-rd. – Boston etc.: Allyn and Balcon, 1990. – 370 p.

89. *The Oxford English Dictionary, Second Edition, 1986. Vol. 3. P. 974-975.*

90. The World Bank Group. Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>

91. United National General Assembly, We the Peoples: Qvil Society, the United Nations and Global Governance: Report of the Panel of Eminent Persons on United Nations - Qvil Society Relations, A/58/817. – N. Y., 2004. – 11 June.

92. United Nations Convention against Corruption Signature and Ratification Status as of 21 September 2016 // <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/signatories.html>

93. Welch S. The Concept of Political Culture. - London, 1993. – 460 p